

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Природничо-економічний факультет
Кафедра туризму та готельно-ресторанної справи

ДИПЛОМНА РОБОТА

бакалавра

з теми: **«ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ
ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ»**

Здобувача 4 курсу
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
Т1-В20 групи
спеціальності: 242 Туризм
за освітньо-професійною програмою «Туризм»
денної форми навчання

Ростислава ПЕРЕВОЗНЮКА

Керівник: кандидат технічних наук, старший
викладач кафедри туризму та готельно-
ресторанної справи

Крістіна БЕЛІНСЬКА

Рецензент: кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту, доцент

Оксана ЛАВРУК

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	5
1.1. Географічне положення та природні умови.....	5
1.2. Історико-культурні пам'ятки та місцеві туристичні об'єкти.....	9
1.3. Розвиток туристичної індустрії та потенційні проблеми.....	16
Висновок до розділу 1.....	20
РОЗДІЛ 2 ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ ТА РЕКРЕАЦІЇ В ХМЕЛЬНИЦЬКІЙ ОБЛАСТІ.....	21
2.1. Стратегії просування та маркетингу туристичних маршрутів.....	21
2.2. Розвиток туристичної інфраструктури: готелі, ресторани, транспортна доступність.....	24
2.3. Використання інформаційних технологій у розвитку туристичного бізнесу.....	32
Висновок до розділу 2.....	37
РОЗДІЛ 3 ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ В РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ ТА РЕКРЕАЦІЇ В ХМЕЛЬНИЦЬКІЙ ОБЛАСТІ.....	39
3.1. Використання сучасних технологій у туристичній галузі.....	39
3.2. Роль екологічності та сталого розвитку у привабленні туристів.....	44
3.3. Інноваційні форми туризму та співпраця з місцевими громадами та підприємствами для створення новаторських туристичних продуктів.....	49
Висновок до розділу 3.....	53
ВИСНОВОК.....	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	59
ДОДАТКИ.....	64

ВСТУП

Актуальність дослідження обумовлена тим, що туризм стає все більш важливою складовою економіки багатьох країн, включаючи Україну. Дослідження туристичного потенціалу регіону дозволяє визначити його конкурентоспроможність на ринку туристичних послуг, ідентифікувати сильні та слабкі сторони, що сприятиме розробці стратегій розвитку.

Розвиток туризму може сприяти збільшенню доходів населення та створенню нових робочих місць через попит на туристичні послуги, розвиток інфраструктури та відновлення традиційних ремесел і галузей, пов'язаних з туризмом.

Хмельницька область має багату історію, культурну спадщину та природні краси. Дослідження потенціалу туризму допоможе виявити об'єкти культурної спадщини, які можна відновити та привернути туристів, що сприятиме їх збереженню та популяризації.

Вивчення туристичного потенціалу регіону також допоможе визначити потреби в розвитку туристичної інфраструктури, такої як готелі, ресторани, музеї, парки, туристичні маршрути тощо.

Розвиток туризму буде сприяти формуванню позитивного іміджу регіону як привабливого для відвідування та інвестування. Це може вплинути на сприйняття регіону як місця для проживання та розвитку бізнесу.

Таким чином, дослідження туристично-рекреаційного потенціалу Хмельницької області є важливим кроком для її сталого розвитку, економічного зростання та підвищення якості життя мешканців.

Теоретико-методологічна основа дослідження. Туристичний потенціал Хмельницької області розглядався в наукових працях багатьох науковців таких, як: О. Бейдик, М. Кабушкін, В. Квартальнов, В. Кифяк, О. Любіцева, М. Мальська, Т. Сокол, В. Худо, В. Цибух, І. Школа та ін.

Об'єктом дослідження є туристично-рекреаційний потенціал Хмельницької області.

Предметом дослідження є реалії та перспективи розвитку туризму в Хмельницькій області.

Метою дослідження є вивчення потенціалу регіону для розвитку туризму, аналіз його можливостей та обмежень, ідентифікація ключових факторів, що впливають на розвиток туризму в області, а також розробка рекомендацій щодо стратегій подальшого розвитку туристичної галузі в регіоні.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі **завдання**:

1. Дослідити наявність та якість готелів, ресторанів, музеїв, парків, туристичних агентств та інших об'єктів, які можуть привабити туристів.
2. Вивчити природні краси, історичні та культурні пам'ятки області, їхню потенційну привабливість для туристів.
3. Розробити конкретні стратегії і заходи щодо просування туристичного потенціалу області.
4. Проаналізувати потенційні економічні вигоди від розвитку туризму в області.

Гіпотеза дослідження: аналіз туристично-рекреаційного потенціалу Хмельницької області, підтвердить, що регіон має достатній потенціал для розвитку туризму.

Методи дослідження:

– теоретичні: аналіз нормативних документів, їх синтез, порівняння, узагальнення та класифікація;

Практичне значення дослідження туристичного потенціалу Хмельницької області полягає у розробці ефективних стратегій розвитку туризму, що сприятимуть створенню робочих місць, збереженню культурної та природної спадщини, підвищенню іміджу регіону та стимулюванню розвитку малих і середніх підприємств у сфері туризму та гостинності.

Структура дослідження містить вступ, три розділи, дев'ять підрозділів, висновок, список використаних джерел та додатки.

РОЗДІЛ 1 АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

1.1. Географічне положення та природні умови

Хмельницька область розташована у західній частині України. Це один з 24 обласних центрів країни, що має важливе географічне значення та унікальні особливості. Географічне положення області визначається його місцем у межах України та його природними та історичними особливостями. Область межує з такими регіонами, як Тернопільська, Рівненська, Вінницька, Житомирська та Чернівецька області. Це географічне положення надає Хмельницькій області певні переваги у розвитку туризму.

Перш за все, розташування області в центральній частині західної України робить її легко доступною для туристів як зі східних, так і західних регіонів країни. Це створює сприятливі умови для розвитку внутрішнього та міжрегіонального туризму, а також для приваблення іноземних відвідувачів.

Другий аспект, пов'язаний із розташуванням, - природні умови та ландшафти області. Хмельницька область має різноманітну природу, яка включає в себе гірські масиви на заході та рівнинні пейзажі на сході. Це створює унікальні можливості для різноманітних видів туризму, включаючи гірський туризм, екотуризм, сільський туризм та рекреаційні види відпочинку [17].

Розташування Хмельницької області поруч із історичними та культурними центрами України, такими як Львів, Кам'янець-Подільський, Чернівці та інші, надає додаткової привабливості для туристів, які цікавляться культурним та історичним спадщиною країни.

Географічне розташування Хмельницької області визначає її унікальність та різноманітність як туристичного напрямку, сприяючи розвитку різноманітних видів туризму та рекреації.

Хмельницька область вражає різноманіттям своїх природних ландшафтів, які створюють унікальні можливості для розвитку туризму та рекреації.

У Хмельницькій області численні річки, такі як Збруч, Дністер, Південний Буг та інші, які створюють унікальні умови для розвитку водного туризму. Рафтинг, каякінг, веслування на каное та рибальство - це лише деякі з активностей, які пропонуються на цих водоймах. Крім того, область має численні озера, які слугують популярними місцями для відпочинку, плавання та водних видів спорту.

Хмельницька область відома своїми лісами, які пропонують чудові умови для екологічного туризму та спостереження за дикою природою. Частіше за все, ліси перетворені на природні заповідники, де відвідувачі можуть насолоджуватися прогулянками, пішими маршрутами та ознайомленням з місцевою флорою та фауною [14].

Північна та східна частини області представлені рівнинними пейзажами, які часто використовуються для розвитку сільського туризму. Села зі своїми традиційними будівлями, зеленими луки та дружніми місцевими мешканцями приваблюють туристів, які шукають аутентичний відпочинок та культурний досвід.

Природні ландшафти Хмельницької області мають великий потенціал для розвитку туризму та рекреації у всіх їхніх аспектах. Різноманіття активностей, які пропонуються в цьому регіоні, робить його привабливим для різних видів туристів, незалежно від їхніх вподобань та інтересів.

Хмельницька область розташована у помірному кліматичному поясі, але через своє географічне розташування, рельєф та впливи сусідніх регіонів має різноманітні кліматичні умови.

Зими в області міркувані та помірно холодні, із середньомісячною температурою від -15°C до -7°C . Сніг може лежати значну частину зими, що створює умови для зимових видів туризму, таких як лижний спорт та санчата.

Весна настає досить швидко, з теплими днями і відносно високою вологістю. Це період розквіту природи, коли велика кількість туристів приходить для насолоди першими квітами, зеленими луціями та весняними річками [5].

Літо в області тепле та вологе, з середньою температурою від +18°C до +25°C. Це найбільш популярний час для відпочинку на відкритому повітрі та активних видів рекреації, таких як піші прогулянки, водні види спорту та екскурсії.

Осінь в області прохолодна та дощова, зі значними опадами. Незважаючи на це, осінь також приваблива для туристів, які шукають красиві кольорові ліси та можливості для спостереження за міграцією птахів та інших природних явищ.

Кліматичні умови області впливають на можливості для туризму та рекреації в різні пори року. Зимові види туризму, такі як лижний спорт, можуть бути популярними взимку завдяки наявності снігу та холодних температур. Літні місяці приваблюють відпочиваючих для активного відпочинку на відкритому повітрі та водних розваг. Весна та осінь надають можливості для насолоди природою, спостереження за міграцією та іншими природними явищами.

Різноманітність кліматичних умов Хмельницької області створює унікальні можливості для туризму та рекреації протягом всього року, привертаючи відвідувачів з різних частин країни та з-за кордону.

Хмельницька область багата на природні пам'ятки та заповідні території, які мають велике значення для туризму та рекреації.

Однією з найвідоміших природних пам'яток області є Подільські Товтри. Це унікальне геологічне утворення, що складається з вапнякових печер, ярів, скель і печерних формацій. Подільські Товтри приваблюють багато туристів своєю красою та можливостями для пішохідних екскурсій, альпінізму та спелеотуризму [10].

Ще однією значущою природною пам'яткою є річка Збруч, яка протікає через область. Збруч славиться своєю мальовничою долиною, чистою водою та природними ландшафтами. Ця річка приваблює відпочиваючих для водних видів спорту, рибальства та пікніків на березі.

Одним із найважливіших типів природно-охоронних об'єктів є заповідники. Це особливі території, де заборонено будь-яке втручання людини у природні процеси. У Хмельницькій області існують декілька заповідників, які мають велике значення для збереження унікальних екосистем. Наприклад, заповідник "Білогірський" служить домівкою для багатьох рідкісних видів рослин і тварин, сприяючи збереженню природного різноманіття області.

Крім того, заказники є важливими природно-охоронними об'єктами, які забезпечують збереження природних комплексів та біотопів. У Хмельницькій області існують заказники, які відіграють важливу роль у збереженні різноманітності рослинного та тваринного світу регіону, а також у створенні умов для вивчення природи та проведення екологічної освіти [7].

Значну роль у збереженні природи та розвитку екологічного туризму відіграють і дендропарки. Ці особливі парки призначені для збереження та вивчення рослинного світу, а також надають можливість відпочинку в природному середовищі. У Хмельницькій області дендропарки є популярними місцями для прогулянок та відпочинку, а також становлять важливу складову у системі охорони природи.

Природно-охоронні об'єкти, такі як заповідники, заказники та дендропарки, є важливими складовими збереження природного середовища та розвитку екологічного туризму в Хмельницькій області. Їх роль полягає в забезпеченні збереження біорізноманіття, вивченні природи та створенні умов для відпочинку в природному середовищі.

Загалом, географічне розташування та природні умови Хмельницької області формують її туристичний потенціал, роблячи її привабливою для туристів, які цінують різноманітність природних ландшафтів та можливостей для активного відпочинку на природі.

1.2. Історико-культурні пам'ятки та місцеві туристичні об'єкти

Хмельницька область, багата не лише на природні краси, але й на неймовірну культурну спадщину, яка свідчить про багатогранність історії та традицій цього регіону. Історико-культурні пам'ятки та місцеві туристичні об'єкти переплітаються в тканині кожного міста та села, надаючи можливість відчувати дух минулих епох та відкрити для себе унікальність та різноманіття культурного спадку Хмельниччини.

Старокостянтинівський замок (Додаток А) - визначний об'єкт історичної та культурної спадщини Хмельницької області, який втілює в собі давню історію та мистецтво давніх майстрів. Заснований у XVI столітті князем Костянтином Острозьким, цей замок відіграв важливу оборонну роль у захисті торгових шляхів та міста від іноземних вторгнень.

Замок відображає архітектурні та інженерні досягнення того часу, а його розташування на берегах річок Случ та Ікопоть додає йому особливого мальовничого шарму. У кожному кутку замку можна відчувати дух минулих епох та загадковий колорит середньовіччя [25].

У місті Старокостянтинів, окрім замку князів Острозьких, також збереглася оборонна вежа (Додаток Б) та залишки старовинного млина (Додаток В), що додають місту додатковий історичний колорит та визначність.

Палацово-парковий ансамбль «Самчики» (Додаток Г) - це надзвичайно цінний об'єкт культурної спадщини, що розташований у селі Самчики, що на сході від Старокостянтинова, у Хмельницькій області. Цей ансамбль поєднує в собі розкішний палац та чарівний парк, створений в романтичному стилі.

Палац, який є одним із найкраще збережених, відіграє ключову роль у створенні музейної атмосфери садиби. Його архітектурний стиль та дизайн вражають своєю елегантністю та витонченістю, а внутрішнє прибудування має багато елементів розкішного інтер'єру, що розповідають про життя і владу колишніх власників.

Однак особливим скарбом «Самчиків» є їхній парк. Розташований навколо палацу, цей парк вражає своєю красою та гармонією з природою. Величні столітні дерева, квітучі кущі та витончені скульптури створюють неповторний атмосферний ландшафт, який зачаровує відвідувачів своєю прекрасною естетикою та спокоєм.

Участь у всеукраїнському конкурсі «Сім чудес України» свідчить про визнання цінності та краси «Самчиків» національної масштабності. Ця садиба стала важливим культурним символом Хмельницької області та приваблює туристів та митців з усього світу, які прагнуть насолодитися її неповторною красою та відчутти дух минулих епох [29].

Меджибізький замок (Додаток Д) - це захоплююча пам'ятка фортифікаційної архітектури XVI століття, яка розташована у селищі Меджибіж Хмельницької області. Стилістика цієї величної споруди є досить різноманітною, охоплюючи елементи мурованого будівництва литовської доби, східноєвропейського ренесансу та навіть псевдоготики XIX століття. Розташований він у верхів'ях Південного Бугу, де впадає річка Бужок, що створює дивовижну природну обстановку навколо цієї визначної споруди.

Замок є однією з найвизначніших пам'яток архітектури національного значення, яка внесена до Державного реєстру національного культурного надбання України. У складі Меджибізького замку виділяються такі основні пам'ятки архітектури: палацовий комплекс, церква святого Миколая та прясла мурів і вежі.

Церква святого Миколая, відома також як Замкова церква, є важливою частиною комплексу, розташованою посеред двору. Її архітектурний образ відображає різні етапи її історії, реконструйовані під впливом як релігійних, так і архітектурних тенденцій свого часу. Ця будівля, яка переносила численні зміни протягом віків, є свідком багатьох подій і змін, які відбувалися в Меджибізькому замку [17].

Лицарська Вежа, величний елемент замку, що знаходиться в північно-західній частині, є своєрідним символом оборони та могутності. Вона

представляє собою важливий елемент оборони центральних воріт цитаделі, вражаючи своєю масивністю та неперевершеним воєнно-архітектурним стилем.

Палацовий комплекс є невід'ємною частиною замку, який зведений у XVI столітті. Цей складний комплекс житлових, оборонних і господарських споруд представляє собою унікальний зразок ренесансної архітектури, яка має свої відмінні особливості та стилістичні різноманіття.

Кам'янець-Подільська фортеця (Додаток Е) є однією з найвражаючіших оборонних споруд України, яка відома з XIV століття. Розташована у мальовничому місті Кам'янець-Подільському, вона привертає увагу своєю величиною, історією та архітектурною красою.

Споруджена як важлива оборонна споруда Східної Європи, фортеця стала частиною оборонної системи міста Кам'янець, що в минулому було столицею Подільського князівства та воєводства. Протягом віків вона пережила численні перетворення та реконструкції, відображаючи різноманітні архітектурні стилі та техніки оборони [7].

Старий замок складається з двох частин: старого та нового замків. Старий замок, зведений для захисту від нападів татар, має неправильну чотирикутну форму та оточений високими мурами та мурованими баштами. Його величезна площа, що сягає 4,5 гектарів, свідчить про його важливе стратегічне значення.

Новий замок, збудований у трапецієподібній формі, відображає більш сучасні підходи до оборони. Разом із земляними валами та ровами, він створює додатковий бар'єр для ворогів, що намагаються атакувати фортецю.

Башти фортеці, такі як Папська, Ковпак та Тенчинська, є символами її могутності та міцності. Вони мають неповторну архітектурну красу та велич, яка залишає незабутнє враження на відвідувачів.

Кам'янець-Подільська фортеця, яка стала складовою частиною Національного історико-архітектурного заповідника «Кам'янець», заслуговує на особливу увагу як відвідувачів, так і дослідників історії та архітектури. Вона стала одним із «7 чудес України», підтверджуючи свій статус як визначної та неперевершеної оборонної споруди, яка збереглася до наших днів.

Бакота (Додаток Ж) - це не лише затоплене місто, але й символ загадковості та краси, яка залишилася під водою. Розташоване недалеко від Кам'янець-Подільського, це місце залишає незабутні враження на кожному, хто має щастя побувати тут.

Історія Бакоти переплітається з історією Подільського краю. Розвиваючись протягом століть, воно втратило своє існування на початку вісімдесятих років минулого століття, коли його затопили водою у зв'язку з будівництвом Новодністровської гідроелектростанції. Жителі були переселені в інші місця, а місто зникло під водами. Однак, навіть після затоплення, Бакота залишила під собою свою красу та таємничість, яка привертає до себе увагу [20].

Найвищою точкою міста є Біла гора, на вершині якої розташований скельний чоловічий монастир. Це місце не лише вражає своєю красою, а й має велике історичне значення. Заснувавши монастир, преподобний старець Антоній, який також відомий як засновник Києво-Печерської Лаври, вклав у це місце свою мудрість і благословення. Його присутність робить цей монастир місцем поклоніння та духовного збору для багатьох віруючих.

Бакота є не лише затопленим містом, але й символом могутності природи та впливу людини на навколишнє середовище. Її краса, залишена під водою, нагадує нам про потужну силу часу та природи, а також про важливість збереження історичних та культурних цінностей для майбутніх поколінь.

Вітряк-музей (Додаток З) у селі Клепачі на Славутчині є унікальним пам'ятником історії та культури, який свідчить про величезне значення таємничого ремесла млинництва у минулому. Побудований понад півтора століття тому на семи вітрах, він втілює у собі непересічну майстерність та відданість попередніх поколінь, які використовували його для мелення борошна.

Цей вітряк, спільно з іншими сільськими млинами, раніше грав важливу роль у господарському житті Клепачів. Він був не лише місцем переробки зерна, але й відзначався своєю культурною та соціальною важливістю для

мешканців села. Тут відбувалися зустрічі, влаштовувалися розваги, а його образ навіть зобразили на гербі села, що свідчить про його значення для спільноти.

Розташований на високому вигідному місці, він вже став частиною ідентичності села, яке захищав від знищення та забезпечував його життєвий пульс. Відновлений та перетворений у музей, він продовжує свою історичну місію, навчаючи нас про минуле та цінності попередніх епох [13].

Вітряк-музей у Клепачах є своєрідним пам'ятником ремеслу та культурним надбанням, який слід зберегти та передати майбутнім поколінням як символ минулого та нагадування про важливість збереження та поваги до історичної спадщини.

Свято-Троїцький монастир (Додаток II) у селі Сатанівська Слобідка, Городоцького району Хмельницької області, є не лише історичним та релігійним об'єктом, але й місцем, що захоплює своєю загадковістю та красою. Заснований у XVI столітті, монастир служив духовним та просвітницьким центром, а його історія пройшла крізь різні етапи, від чоловічого до жіночого монастиря.

Одним із особливих артефактів, що робить це місце унікальним, є печера монахів-відлюдників. Ця печера, частково природного походження, частково вирубана людьми у вапняку, приховує в собі давні та цікаві історії. Тут жив та молився відлюдник, який прийшов у ці краї в 30-ті роки XIX століття і віддав більшу частину свого життя молитві та самотності. Його життя, хоч і окутане таємницями, надихає на роздуми та відчуття спокою.

Крім того, Свято-Троїцький монастир вражає своєю архітектурою та сакральністю. Кам'яний храм, зведений на місці дерев'яної церкви, відзначається своєю давністю та красою. Унікальна фреска «Страшний суд», що прикрашає церкву, є свідченням мистецької витонченості та релігійної спадщини [2].

Маєток, що розташований у Кривчику, несе на собі багату історію та таємниці минулого. Збудований останнім місцевим поміщиком, генералом та членом Державної Думи Михайлом Крупенським, цей маєток колись був

символом розкіші та влади. Проте після більшовицького перевороту Крупенський був змушений втекти, і відтоді доля його родини загубилася в містиках минулого (Додаток К).

Маліївці - це місце, яке приховує в собі неймовірні природні та культурні скарби. Один із таких див природи - штучний водоспад, що вражає своєю красою та містичністю. Розташований на монастирській кручі, цей водоспад привертає увагу як місцевих жителів, так і туристів.

Віддалений від міського шуму, водоспад у Маліївцях створює атмосферу спокою та містичності. Висока скеля, з якої падає вода, нагадує велета, а потік, що тече через дерев'яний жолоб, створює чарівну атмосферу. Місцеві жителі переказують легенди про енергетику цього місця, яка завжди була особливою.

Не менш цікаві історії пов'язані з печерами, що знаходяться під водоспадом. Свого часу одна з печер використовувалася відлюдником-ченцем, а інша слугувала будинком для монастиря. Ці печери, звані Кармалюковими, мають важливе значення в історії регіону.

Окрім водоспаду, Маліївці мають і інші цікаві місця для відвідувачів. Садиба графа Орловського та парк, що заснований у XVIII столітті, розкривають перед гостями красу та багатство цього регіону. Прогулянка по парку порине вас у атмосферу минулих століть, а віківчна краса природи залишить незабутні враження.

У селищі Голоскове, розташованому у Летичівському районі Хмельницької області, природа подарувала унікальні джерела, які не замерзають навіть у найхолодніші зими. Цей феномен виникає завдяки особливому мікроклімату цього регіону. Це місце, можливо, єдине на Хмельниччині, де зимують дикі качки, чаплі та навіть лелеки [9].

У Голоскові знаходиться близько п'ятнадцять джерел, які виливаються з-під землі прямо у середині села. Їхні тонкі струмки розтікаються у видолінки, де формують болітця і маленькі ставки. Ці джерельні струмки та ставки, навіть у найлютіші морози, залишаються розкриті, не вкриваючись льодом. Це

створює унікальні умови для дикої природи, яка знаходить у цьому місці зимівлю та захист.

Особливість цього скупчення джерел полягає в його розташуванні поруч з річкою Південний Буг. Це створює унікальні умови для гідрологічного режиму цього регіону, який підтримує роботу джерел протягом усього року.

Природа завжди вражає своєю красою та неповторністю, а деякі місця особливо приваблюють своєю надзвичайністю та загадковістю. Один з таких куточків розташований у Дунаєвецькому районі Хмельницької області, де знаходиться водоспад Бурбун.

П'ятиметровий водоспад Бурбун вражає своєю красою та мальовничістю. Він прихований в гущавині каньйону поруч з селами Бобрівка та Лисець. Його блакитна вода, яка падає в невелике озерце, створює неперевершену атмосферу спокою та гармонії з природою.

Тут, у самому серці природи, кожен може відчутти зв'язок з дикою красою, оточуючою цей водоспад. Дерев'яні лавки з столами навколо водоспаду створюють комфортні умови для відпочинку та насолоди красою цього місця. А ті, хто шукає справжнього затишку, можуть знайти його на затишній галявині, де можна навіть поставити намет та провести ночі під зоряним небом.

У селі Лисець, що знаходиться поруч з водоспадом, люди дійсно можуть насолоджуватися прекрасними краєвидами та спокоєм цього мальовничого місця. Це місце відоме також у рамках конкурсу «Неймовірні села України-2019», де воно вважається одним з найкращих природних куточків [3].

Ще одним дивовижним природним явищем у Хмельницькій області є Вербецька товтра, розташована біля села Вербка в Кам'янець-Подільському районі. Ця гора з чотирма вершинами, відома як "Чотири кавалери", приваблює своєю загадковістю та красою. Вона є частиною Національного природного парку «Подільські Товтри» і представляє собою унікальний ботанічний заказник.

Назва «Чотири кавалери» відображує особливу форму цієї гори, яка нагадує чотирьох рицарів, що стоять на сторожі свого рідного краю. Прогулянка по вершинам товтри дарує неповторні враження, особливо коли можна спостерігати за величними кам'яними формаціями та різноманітними рослинами.

Однією з привабливостей Вербецької товтри є можливість прогулянки по дну стародавнього моря, оскільки ці гори є унікальним прикладом морських рифів, що утворилися внаслідок діяльності молюсків і коралів. Така прогулянка дарує можливість відчувати себе частиною давньої історії та зануритися у магічну атмосферу цього мальовничого куточка природи.

Наприкінці хочу зазначити, що доступність до Вербецької товтри дуже зручна, оскільки поруч є залізнична станція Нігин, звідки курсують приміські потяги, що сполучають Хмельницький і Кам'янець-Подільський. Це робить це мальовниче місце ще більш доступним для туристів та любителів природи, які шукають спокій та гармонію у серці унікальних ландшафтів Хмельниччини.

Отже, Хмельницька область пропонує багатий вибір історичних, культурних та природних об'єктів для відвідин. Від середньовічних фортець до унікальних природних див, тут є щось цікаве для кожного. Об'єкти, такі як Кам'янець-Подільська Фортеця, водоспад Бурбун, Вербецька товтра та інші, не лише вражають своєю красою, а й відображають багату історію та культурну спадщину цього регіону. Подорожуючи по Хмельницькій області, ви маєте унікальну можливість зануритися в історію та природу України.

1.3. Розвиток туристичної індустрії та потенційні проблеми

Туристичний потенціал Хмельницької області багатий та різноманітний, пропонуючи відвідувачам широкий спектр цікавих місць та активностей. Одним із найвизначніших напрямків туризму є історичні пам'ятки та музеї.

Кам'янець-Подільська фортеця, замки, палаці та музеї історії та культури приваблюють туристів своєю архітектурою та багатою історією.

Природні заповідники та парки також є популярними серед відвідувачів. Наприклад, Ніжинський лісовий заказник чарує своєю природною красою та різноманіттям рослинного та тваринного світу. Подільські Товтри, з їхніми унікальними горами та скелями, вражають своєю мальовничістю.

Етнографічні комплекси та селища дозволяють глибше пізнати культуру та традиції українського народу. Наприклад, Меджибізький краєзнавчий музей-селище пропонує унікальну можливість поглибленого ознайомлення з народною культурою [10].

Національні парки та заповідники сприяють розвитку екотуризму та активного відпочинку. Рафтинг на річці Збруч та піші прогулянки в горах стають все більш популярними серед тих, хто шукає активного відпочинку та зв'язку з природою.

Усі ці напрямки та об'єкти туризму створюють унікальний туристичний продукт Хмельницької області, який привертає як внутрішніх, так і зарубіжних туристів. Зростаючий інтерес до культурно-історичних та природних атракцій регіону свідчить про його значний потенціал для розвитку туризму.

Потенційні сегменти туристичного ринку Хмельницької області включають широкий спектр груп інтересів, що відображають різноманітність індивідуальних уподобань та потреб туристів.

Один з сегментів - культурний туризм, приваблює людей, які цікавляться історією, архітектурою та мистецтвом. Відвідування історичних пам'яток, музеїв, замків та фортець стає основним мотивом для таких туристів.

Природний туризм - ще один потенційний сегмент, який включає екскурсії в природні заповідники, парки та резервати. Любителі активного відпочинку можуть насолоджуватися рафтингом на річках, пішими прогулянками в горах або озерами, а також спостерігати за дикими тваринами.

Етнографічний туризм привертає тих, хто цікавиться національною культурою, традиціями та обрядами. Відвідування місцевих фестивалів, участь

у народних обрядах та відвідування етнографічних музеїв стають ключовими подіями для таких туристів [14].

Інфраструктура та послуги для туристів постійно розвиваються у регіоні, що включає готелі, гостьові будинки, кемпінги та ресторани з місцевою кухнею. Також доступні екскурсії з професійними гідами, прокат велосипедів, каяків та інше спорядження для активного відпочинку.

Розвиток нових туристичних напрямків та продуктів - це ключовий аспект становлення та розширення туристичної індустрії в будь-якому регіоні. Хмельницька область, як і будь-який інший регіон, має потенціал для створення цікавих туристичних продуктів та напрямків, які привернуть увагу як місцевих, так і іноземних відвідувачів.

Один із способів розвитку нових туристичних напрямків - це розширення альтернативних видів туризму, таких як еко-, агро-, або культурний туризм. Наприклад, організація еко-туру в природні заповідники або розвиток агротуризму, де туристи можуть брати участь у сільськогосподарських роботах та ознайомлюватися з місцевим сільським життям.

Також можна розвивати туристичні маршрути, пов'язані з історичними подіями або легендами регіону. Наприклад, організація екскурсій до місць битви або розповідь про легенди, пов'язані зі старовинними місцями.

Ще одним способом є розвиток культурного туризму шляхом організації фестивалів, мистецьких подій та виставок. Виставки місцевих художників, фольклорні фестивалі та концерти національних музикантів можуть стати привабливими для туристів, що цікавляться культурою та мистецтвом [22].

Розвиток нових туристичних напрямків та продуктів в Хмельницькій області відкриває широкі можливості для приваблення туристів, розширення туристичної бази та стимулювання розвитку місцевої економіки.

Проблеми та виклики, з якими стикається туристична індустрія, є важливими аспектами розвитку будь-якого туристичного напрямку чи регіону. У Хмельницькій області також існують певні проблеми, які необхідно вирішувати для покращення туристичного потенціалу регіону.

По-перше, недоліки в інфраструктурі та сервісі є однією з ключових проблем. Недостатній розвиток готельної бази, погана дорожня інфраструктура, обмежений доступ до публічного транспорту та недостатня кількість місць для відпочинку можуть вплинути на комфорт та задоволення туристів.

Друга проблема стосується екологічних аспектів туризму. Зростаючий туризм може негативно впливати на навколишнє середовище, зокрема на природні ресурси, екосистеми та біорізноманіття. Необхідно розробляти та впроваджувати стратегії сталого туризму, спрямовані на збереження та охорону природи та культурної спадщини.

Третя проблема - сезонність та перевантаженість у популярних місцях. Більшість туристів відвідують певні місця та атракції лише у певний період часу, що може призводити до перевантаження та надмірної комерціалізації. Це може негативно впливати на якість відпочинку та сприяти зростанню цін на послуги.

Вирішення цих проблем вимагатиме спільних зусиль громадських організацій, владних структур та підприємств туристичної галузі. Шляхом впровадження ефективних стратегій розвитку інфраструктури, заохочення екологічно відповідальних практик та диверсифікації туристичних продуктів, Хмельницька область може досягти більшого успіху в туристичній галузі.

Отже, розвиток туристичної індустрії в Хмельницькій області є перспективним напрямком, який може сприяти економічному зростанню та підвищенню привабливості регіону для відпочинку та подорожей. Значний потенціал області полягає в розмаїтті природних та культурних ресурсів, що створює можливості для розвитку різноманітних туристичних напрямків.

Серед популярних туристичних об'єктів варто виділити монастирі, водоспади, гори, архітектурні пам'ятки та інші природні та культурні атракції, які привертають увагу туристів з усієї країни та з-за кордону.

Проте разом із зростанням туристичної активності виникають і певні проблеми. Серед них можна виокремити недостатню розвиненість туристичної

інфраструктури, екологічні проблеми, а також сезонність та перевантаженість у популярних місцях [11].

Для подальшого успішного розвитку туризму в області необхідно вирішувати ці проблеми шляхом вдосконалення інфраструктури, впровадження сталого туризму та диверсифікації туристичних продуктів. Розробка стратегій залучення інвестицій та підтримки малих та середніх підприємств у сфері туризму також може сприяти розвитку туристичної індустрії в області.

Висновок до розділу 1

У першому розділі проведено детальний аналіз сучасного стану туристично-рекреаційного потенціалу Хмельницької області. Виявлено, що географічне положення та природні умови регіону є сприятливими для розвитку туризму, завдяки розташуванню області у мальовничій частині України, наявності лісових масивів, річок та заповідних територій. Значну роль у туристичній привабливості відіграють численні історико-культурні пам'ятки, серед яких виділяються замки, палаци, старовинні церкви та музеї (Кам'янець-Подільська фортеця, Меджибізький замок, Палац Орловських у Маліївцях, Церква Святого Миколая, Музей-Заповідник «Самчики», замок князів Островських в Старокостянтинові та інші) , що створюють можливості для культурного та пізнавального туризму.

Проте, аналіз виявив також низку проблем, які стримують розвиток туристичної індустрії в Хмельницькій області. До основних з них належать недостатньо розвинена інфраструктура, обмеженість фінансових ресурсів на розвиток туристичних об'єктів, а також недоліки у маркетинговій стратегії просування регіону як туристичного напрямку. Виявлення та вирішення цих проблем є необхідними умовами для максимального використання туристично-рекреаційного потенціалу області та забезпечення її сталого розвитку як популярного туристичного регіону України.

РОЗДІЛ 2. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ ТА РЕКРЕАЦІЇ В ХМЕЛЬНИЦЬКІЙ ОБЛАСТІ

2.1. Стратегії просування та маркетингу туристичних маршрутів

Стратегії просування та маркетингу туристичних маршрутів в Хмельницькій області відіграють важливу роль у розвитку туристичної галузі та привертанні уваги туристів до регіону. Хмельницька область має значний потенціал для розвитку туризму та рекреації, який базується на природних красах, історичних та культурних пам'ятках, а також на наявності різноманітних видів відпочинку.

Активна рекламна кампанія на різних медіаплатформах є ефективним засобом привертання уваги потенційних туристів до регіону та його туристичних маршрутів. Вона дозволяє створити широке охоплення аудиторії та забезпечити доступність інформації про цікаві місця та події для відвідувачів.

Телебачення є одним з найпоширеніших медіаплатформ, яке забезпечує широке охоплення аудиторії. Рекламні ролики, репортажі та спеціальні програми про туристичні маршрути та об'єкти можуть бути ефективними інструментами для привертання уваги. Радіо також може бути корисним каналом для реклами, особливо для місцевих подій та акцій [9].

Інтернет та соціальні медіа надають безліч можливостей для реклами туристичних маршрутів. Вони дозволяють розміщувати рекламу, відео, фотографії та оголошення про події в реальному часі, а також взаємодіяти з аудиторією через коментарі та обговорення. Такий підхід дозволяє створити віртуальну спільноту туристів, яка ділиться враженнями та рекомендаціями.

Для забезпечення доступності інформації про цікаві маршрути, культурні заходи та природні пам'ятки потенційним туристам, важливо мати якісний контент, який буде цікавим та зрозумілим для різних аудиторій. Це можуть

бути відеоекскурсії, статті, фотографії, карти маршрутів та інші матеріали, які допоможуть туристам зробити свій вибір та спланувати мандрівку. Такий підхід сприяє підвищенню зацікавленості та залученню нових відвідувачів до регіону.

До інших стратегій можуть відноситися розробка унікальних туристичних продуктів, які відповідають попиту ринку та уподобанням цільової аудиторії.

Розробка унікальних туристичних продуктів, які відповідають попиту ринку та уподобанням цільової аудиторії, є ключовою стратегією просування туризму в Хмельницькій області. Це важливо для залучення різноманітних сегментів туристів та розширення спектру туристичних можливостей регіону.

Одним з напрямків розвитку може бути екологічний туризм. Хмельницька область має значний потенціал для розвитку такого виду туризму через свої природні ландшафти, національні парки, заповідники та екологічно чисті території. Розробка екотуристичних маршрутів, організація екскурсій до заповідників та природних пам'яток, а також впровадження екологічної освіти серед туристів можуть привернути увагу природолюбів та екологічно свідомих подорожуючих [37].

Також важливим напрямком є культурний туризм. Регіон багатий на історичні пам'ятки, музеї, архітектурні та археологічні об'єкти, які привертають увагу історично зацікавлених туристів. Розвиток туристичних маршрутів, організація культурних заходів та фестивалів, відновлення та збереження історичних пам'яток сприятимуть розвитку культурного туризму в області.

Нарешті, активний відпочинок на природі, такий як велосипедні тури, піші прогулянки, каякінг та інші види спортивно-рекреаційних заходів, може стати привабливим для активних туристів. Розвиток спортивно-екстремального туризму та створення відповідної інфраструктури сприятимуть приверненню цього сегменту туристів до області.

Співпраця з туроператорами та турагентами є ключовим аспектом успішного просування туристичних продуктів та послуг. Туроператори мають

широкий доступ до міжнародних туристичних ринків та мережу контактів у галузі туризму. Вони можуть створювати та просувати туристичні пакети, які включають в себе різноманітні види відпочинку, від екскурсій та культурних заходів до активного відпочинку та розслаблення в спа-центрах.

Співпраця з туроператорами дозволить ефективно використовувати їхні ресурси для просування туристичних маршрутів Хмельницької області на міжнародних ринках. Крім того, це сприятиме залученню більшої кількості туристів, які шукають готові туристичні пакети з усім необхідним для комфортної подорожі [15].

Створення сприятливих умов для розвитку місцевих туристичних підприємств також важливе для розвитку туризму в області. Це може включати в себе надання фінансової та консультативної підтримки малим і середнім підприємствам, які пропонують туристичні послуги, а також створення спеціальних програм та заходів для їх розвитку. Такі заходи допоможуть підвищити якість послуг, розширити їхню асортиментну лінійку та зробити область більш привабливою для туристів.

Залучення інвестицій для модернізації туристичної інфраструктури також має велике значення. Це може включати в себе будівництво нових готелів, ресторанів, розвиток туристичних маршрутів, створення рекреаційних зон та інші заходи, спрямовані на поліпшення умов для туристів. Така модернізація дозволить збільшити конкурентоспроможність туристичної галузі Хмельницької області та залучити більше туристів до регіону.

Загалом, успішний розвиток туризму та рекреації в Хмельницькій області вимагає комплексного підходу та поєднання різноманітних стратегій просування та маркетингу, спрямованих на привертання уваги туристів та стимулювання їхнього відвідування регіону.

2.2. Розвиток туристичної інфраструктури: готелі, ресторани, транспортна доступність

Розвиток готельної бази є одним із ключових аспектів розвитку туристичної інфраструктури, оскільки готелі виступають основними місцями розміщення для відвідувачів та туристів. Залучення інвестицій для будівництва нових готелів або реконструкції існуючих відіграє важливу роль у забезпеченні комфортного та зручного перебування для гостей.

Будівництво нових готелів може розширити готельну базу регіону, забезпечуючи більшу кількість номерів для туристів. Це особливо актуально в періоди пікового туристичного сезону, коли попит на розміщення значно зростає. Нові готелі можуть бути спроектовані з урахуванням сучасних тенденцій та вимог туристів, що дозволить створити конкурентоспроможні об'єкти з високим рівнем обслуговування.

Реконструкція існуючих готелів може підвищити їхню конкурентоспроможність та забезпечити більш сучасний та зручний сервіс для гостей. Це може включати оновлення номерів, лобі, ресторанів та інших областей готелю, а також впровадження нових технологій та сервісів.

Доцільно також звернути увагу на створення різноманітних типів готельних закладів, що відповідають потребам різних категорій туристів. Від економ-готелів для бюджетного відпочинку до розкішних готелів класу «люкс» для вимогливих гостей, різноманітність варіантів розміщення може привернути більше відвідувачів до регіону [6].

Розробка стандартів та нормативів якості є ключовим елементом вдосконалення готельної індустрії та забезпечення високого рівня обслуговування та комфорту для туристів. Встановлення чітких стандартів дозволяє готелям усвідомлювати очікування клієнтів і забезпечувати відповідність своїх послуг цим очікуванням.

Стандарти якості визначають мінімальні вимоги до різних аспектів готельного бізнесу, таких як чистота, безпека, комфорт, харчування та інші. Це

включає в себе стандарти щодо якості номерів, обладнання, меблів, послуг та інфраструктури.

Розробка стандартів може стимулювати конкуренцію між готелями, оскільки вони спонукають до постійного удосконалення та підвищення якості обслуговування. Готелі, які відповідають високим стандартам якості, мають більше шансів залучити та утримати клієнтів, що сприяє їхньому успіху на ринку [3].

Стандарти якості можуть підвищити довіру споживачів до готельної індустрії в цілому. Клієнти можуть мати більшу впевненість у тому, що готель, який вони обирають, відповідає певним стандартам якості, що додає їм спокою та комфорту під час подорожі.

Розробка стандартів та нормативів якості є важливим кроком для підвищення рівня обслуговування та комфорту для туристів. Вони стимулюють конкуренцію, покращують довіру споживачів та сприяють загальному розвитку готельної індустрії.

Привернення уваги до розвитку різноманітних форм готельного бізнесу, таких як екологджерелакс-центри, апартаменти, кемпінги та інші, має велике значення для туристичної індустрії. Це дає можливість задовольнити потреби різних категорій туристів, від любителів екологічного відпочинку до шукачів пригод.

Екологджерелакс-центри, наприклад, є привабливим варіантом для тих, хто цінує гармонію з природою та екологічну свідомість. Вони надають можливість насолоджуватися красою навколишнього середовища, зберігати його природні ресурси та відновлювати енергію у спокійній та екологічно чистій атмосфері.

Апартаменти, зі своєю більшою просторовою свободою та зручностями, здатні привернути сімейних подорожуючих або тих, хто шукає більш незалежне проживання під час відпочинку. Вони можуть бути особливо популярними серед туристів, які подорожують з дітьми або хочуть мати більше простору для роботи чи відпочинку [6].

Кемпінги та гостьові будинки також можуть бути привабливими варіантами для пригодницьких подорожей або економічного відпочинку під відкритим небом. Вони дозволяють туристам поближче пізнати природу, відчутти свободу та спілкуватися з однодумцями.

Розвиток різноманітних форм готельного бізнесу сприяє більшому розмаїттю пропозицій для туристів і відкриває нові можливості для задоволення їхніх потреб та уподобань. Такий підхід сприяє розвитку туризму в регіоні та забезпечує стабільність та конкурентоспроможність готельної індустрії.

Таблиця 2.1

№	Завдання	Опис
1	Аналіз попиту та пропозиції	Провести дослідження попиту на готельні послуги та аналіз існуючої готельної бази.
2	Залучення інвестицій	Привернути інвесторів для будівництва нових готелів або реконструкції існуючих.
3	Розробка стандартів якості	Встановити стандарти та нормативи якості для готелів з метою підвищення рівня обслуговування та комфорту для туристів.
4	Розвиток різноманітних форм готельного бізнесу	Підтримка розвитку різноманітних форм готельного бізнесу, таких як екологорелакс-центри, апартаменти, кемпінги тощо.
5	Підвищення кваліфікації персоналу	Організація навчальних курсів та семінарів для персоналу готелів з метою підвищення їхньої кваліфікації та надання високоякісного обслуговування.

Таблиця 2.1 відображає різні аспекти розвитку туристичної інфраструктури, спрямовані на поліпшення готельного сектору та підвищення якості обслуговування для туристів.

Створення умов для відкриття нових ресторанів та кафе, що спеціалізуються на місцевій кухні та традиційних стравах, може відігравати

важливу роль у розвитку туризму та рекреації в регіоні. Це сприяє не лише задоволенню кулінарних уподобань туристів, а й відкриває можливості для просування та презентації місцевої культури, традицій та смаків [12].

Перш за все, ресторани та кафе, що пропонують місцеву кухню, дозволяють туристам зануритися в аутентичний гастрономічний досвід регіону. Вони мають можливість спробувати страви, які є відзначними для місцевої культури, і відчутти смаки та аромати, що характеризують традиційну кухню області. Це створює неповторний досвід для туристів і заохочує їх вивчати та цінувати місцеву культуру.

Відкриття нових ресторанів та кафе, що пропонують місцеві страви, сприяє розвитку місцевої економіки та підтримці місцевих виробників і постачальників. Це стимулює попит на місцеві продукти та інгредієнти, сприяє розвитку сільського господарства та малого підприємництва. Крім того, створення нових робочих місць у готельно-ресторанній галузі сприяє підвищенню рівня зайнятості та покращанню економічного благополуччя в регіоні.

Ресторани та кафе, що пропонують місцеву кухню, можуть стати важливим елементом маркетингової стратегії для просування туристичного потенціалу регіону. Вони дозволяють привернути увагу туристів та залучити їх до відвідування, показуючи унікальність та привабливість місцевої культури через її кулінарні традиції [10].

Підтримка розвитку ресторанного бізнесу є ключовим елементом стратегії розвитку туризму та рекреації в Хмельницькій області. Це важливо не лише для створення умов для задоволення кулінарних потреб туристів, а й для просування місцевої культури та розвитку гастрономічного туризму.

Надання консультацій є першим кроком у сприянні розвитку ресторанного бізнесу. Це може включати консультації з питань розробки меню, організації роботи кухні та обслуговування, управління персоналом та маркетингу. Забезпечення рестораторів необхідними знаннями та навичками сприяє підвищенню їхньої конкурентоспроможності та якості обслуговування.

Фінансові інcentиви є ще одним ефективним засобом підтримки ресторанного бізнесу. Це може включати надання субсидій або грантів на відкриття нових ресторанів, реконструкцію та модернізацію існуючих закладів, а також фінансову підтримку для впровадження нових технологій та інновацій у гастрономічному бізнесі.

Навчальні програми є ще одним важливим інструментом підтримки ресторанного бізнесу. Розвиток спеціалізованих навчальних програм з гастрономії та менеджменту ресторанного бізнесу допомагає підвищити кваліфікацію працівників у цій сфері, що в свою чергу призводить до покращення якості обслуговування та конкурентоспроможності закладів.

Таблиця 2.2

№	Завдання	Опис
1	Аналіз попиту та конкуренції	Провести дослідження попиту на ресторанні послуги та оцінити конкуренцію на ринку.
2	Створення сприятливих умов	Залучити інвестиції та надати фінансові пільги для відкриття нових ресторанів та кафе.
3	Розвиток місцевої кухні	Привернути увагу до розвитку місцевої кухні та традиційних страв через проведення фестивалів і конкурсів.
4	Підтримка ресторанного бізнесу	Надати консультацій та фінансову підтримку рестораторам для розвитку їхніх бізнесів.
5	Привернення уваги до нових форм ресторанного бізнесу	Сприяти розвитку нових форм ресторанного бізнесу, таких як фуд-корти, кулінарні майстерні, фудтраки тощо.

Таблиця 2.2 представляє план дій щодо розвитку туристичної інфраструктури, зокрема ресторанного сектору. Кожен рядок таблиці відображає конкретне завдання, яке необхідно виконати для досягнення цілі. Ці завдання включають аналіз попиту та конкуренції, створення сприятливих умов для ресторанного бізнесу, розвиток місцевої кухні, підтримку ресторанного бізнесу та привернення уваги до нових форм ресторанного бізнесу. Разом ці

кроки спрямовані на забезпечення якісного та різноманітного харчування для туристів, що сприятиме розвитку туризму в регіоні [9].

Підвищення доступності регіону через розвиток транспортної інфраструктури є ключовим аспектом стратегії розвитку туризму та рекреації в Хмельницькій області. Розглянемо кожен засіб транспорту окремо та можливі шляхи їхнього розвитку.

Залізничний транспорт відіграє важливу роль у забезпеченні зручного та швидкого сполучення з іншими регіонами. Розвиток залізничної інфраструктури може включати модернізацію та розширення залізничних мереж, покращення якості та швидкості послуг, а також впровадження нових технологій для забезпечення комфортної поїздки.

Автомобільний транспорт є важливим засобом для переміщення туристів як у межах самої області, так і з інших регіонів. Розвиток автомобільних маршрутів та доріг може включати будівництво нових доріг, реконструкцію існуючих трас, а також створення комфортних сервісних зон для водіїв та пасажирів [14].

Розвиток повітряного транспорту може значно підвищити доступність регіону для туристів з інших країн та міст України. Розширення мережі аеропортів, збільшення кількості рейсів та впровадження зручних маршрутів можуть сприяти збільшенню потоку туристів та підвищенню ефективності транспортного сполучення.

Підвищення доступності регіону через розвиток залізничного, автомобільного та повітряного транспорту є важливим завданням для розвитку туризму та рекреації в Хмельницькій області. Це сприятиме збільшенню потоку туристів, розширенню туристичної інфраструктури та підвищенню економічного розвитку регіону.

Таблиця 2.3

Завдання	Опис
Аналіз потреб та вимог до транспортної інфраструктури	Провести дослідження попиту та вимог щодо транспортних послуг у

	туристичному секторі.
Покращення дорожньої інфраструктури	Вдосконалення стану автомобільних доріг та інфраструктури для забезпечення комфортної подорожі туристів.
Розвиток залізничної мережі	Розширення та модернізація залізничної інфраструктури для забезпечення зручних та ефективних перевезень.
Покращення доступності авіаперевезень	Розвиток аеропортів та забезпечення регулярних авіарейсів для забезпечення швидких та зручних перельотів для туристів.
Розвиток громадського транспорту в туристичних регіонах	Покращення доступності громадського транспорту в туристичних місцях для зручності переміщення між пам'ятками та об'єктами.
Співпраця з транспортними компаніями	Укладення партнерських угод з транспортними компаніями для запуску нових маршрутів та пропозицій для туристів.
Підвищення якості та безпеки транспортних послуг	Вдосконалення сервісу та забезпечення безпеки пасажирів у транспортних засобах.

Таблиця 2.3 відображає різні аспекти розвитку туристичної інфраструктури зокрема у сфері транспорту. Вона представляє завдання, спрямовані на покращення доступності туристичних місць, забезпечення зручності та безпеки для туристів. Таблиця 2.3 також вказує на різноманітність заходів, які можуть бути вжиті для розвитку транспортної інфраструктури, такі як модернізація доріг, розширення залізничної мережі, поліпшення авіаперевезень, розвиток громадського транспорту та співпраця з транспортними компаніями [6].

Залучення та співпраця з транспортними компаніями є важливим елементом стратегії розвитку туризму та рекреації в Хмельницькій області. Ця

співпраця може сприяти збільшенню доступності регіону для туристів, підвищенню зручності переміщення та стимулюванню туристичного попиту.

Співпраця з транспортними компаніями може включати запуск нових маршрутів та рейсів до області. Це може стати стимулом для туристів, які раніше не мали можливості відвідати регіон через обмежену доступність транспортних з'єднань.

Співпраця може включати надання знижок та спеціальних пропозицій для туристів, які обирають транспортні компанії для подорожей до Хмельницької області. Це може стати додатковим мотивом для туристів обрати цей напрямок та збільшити їхню зацікавленість у відвідуванні регіону.

Отже, співпраця з транспортними компаніями є важливим інструментом для розвитку туризму та рекреації в області. Це сприятиме збільшенню потоку туристів, розширенню туристичної інфраструктури та підвищенню економічного розвитку регіону [7].

Об'єднання туристичних підприємств у спільні туристичні кластери є перспективною стратегією для розвитку туризму та рекреації в Хмельницькій області. Ця ініціатива сприяє створенню сприятливого середовища для співпраці та взаємодії між різними галузями туристичного бізнесу, що сприяє вдосконаленню обслуговування та розширенню туристичної пропозиції.

Створення туристичних кластерів дозволяє об'єднати готелі, ресторани, атракції та інші туристичні підприємства в єдину систему, яка спрямована на спільне просування та розвиток. Це дозволяє підприємствам спільно вирішувати проблеми, співпрацювати у проведенні рекламних кампаній та створювати комплексні туристичні продукти для різних категорій відвідувачів.

Особливу увагу слід звернути на створення тематичних кластерів, спрямованих на розвиток певних видів туризму. Наприклад, еко-, культурний або спортивний туризм. Це дозволить визначити конкретний напрямок розвитку кластера та залучити туристів, які зацікавлені у певному виді відпочинку. Наприклад, створення еко-кластеру може включати екологічно

чисті готелі, екскурсії до заповідників та національних парків, а також розвиток еко-туристичних маршрутів та програм.

Такий підхід до розвитку туризму сприяє створенню унікальної туристичної пропозиції, яка враховує потреби та інтереси різних категорій відвідувачів. Крім того, це сприяє збільшенню конкурентоспроможності регіону на туристичному ринку та підвищенню його привабливості для відвідувачів.

Отже, розвиток туристичної інфраструктури, включаючи готелі, ресторани та забезпечення транспортної доступності, є важливим аспектом стимулювання туризму в регіоні. Підвищення кількості готелів та ресторанів, які відповідають вимогам туристів, сприятиме збільшенню туристичного потоку. Залучення інвестицій для будівництва нових об'єктів та модернізація існуючих допоможе підвищити якість обслуговування та конкурентоспроможність регіону [3].

Створення стандартів та нормативів якості для готелів та ресторанів сприятиме підвищенню рівня обслуговування та забезпечить комфорт для туристів. Розвиток транспортної інфраструктури, включаючи залізничний, автомобільний та повітряний транспорт, зробить регіон більш доступним для відвідувачів. Співпраця з транспортними компаніями для запуску нових маршрутів та промоакцій також допоможе залучити більше туристів.

В цілому, розвиток туристичної інфраструктури відіграє ключову роль у привертанні туристів та стимулюванні розвитку туристичної галузі в регіоні.

2.3. Використання інформаційних технологій у розвитку туристичного бізнесу

Розробка веб-сайту та мобільних додатків є ключовим елементом у використанні інформаційних технологій для розвитку туристичної галузі. Ці

інструменти надають користувачам зручний доступ до різноманітної інформації про туристичні об'єкти, послуги та маршрути, що дозволяє їм зробити обізнаний вибір та спланувати подорож належним чином.

Перш за все, веб-сайт може бути використаний для представлення загальної інформації про регіон, його природні та культурні особливості, історичні пам'ятки, рекреаційні можливості та інші туристичні атракції. Він може містити фото- та відеоматеріали, описи об'єктів, рекомендації щодо відвідування та корисні поради для подорожуючих.

На веб-сайті можуть бути розміщені розділи з оглядами готелів, ресторанів, кафе та інших місць для зупинки та харчування. Користувачі зможуть переглядати відгуки і рейтинги інших подорожуючих, щоб зробити вибір згідно своїх вподобань [20].

Мобільний додаток, у свою чергу, надає зручний і доступний інструмент для планування подорожі та отримання інформації під час самої подорожі. Він може містити інтерактивну карту регіону з позначенням туристичних об'єктів, GPS-навігацію, можливість онлайн-бронювання готелів та ресторанів, інформацію про графік роботи музеїв та екскурсій, а також інші корисні функції.

Такий підхід до використання інформаційних технологій дозволяє зробити туристичний досвід більш зручним, доступним та насиченим для подорожуючих, а також сприяє популяризації туристичного потенціалу регіону.

Інтеграція систем онлайн-бронювання та покупки послуг є важливим елементом розвитку туристичної галузі і відображає сучасні тенденції в споживанні послуг. Ця ініціатива спрямована на полегшення процесу планування подорожі та забезпечення зручності для туристів у виборі та бронюванні різноманітних послуг.

Інтеграція систем онлайн-бронювання для готелів дозволяє туристам зручно та швидко здійснювати бронювання номерів з будь-якого місця, де є доступ до Інтернету. Це дозволяє подорожуючим зарезервувати житло

заздалегідь, отримати кращі умови проживання та уникнути непередбачених ситуацій при поїздки.

Також інтеграція систем онлайн-бронювання транспорту, такого як авіаквитки, залізничні та автобусні квитки, робить подорожі більш зручними та прозорими для туристів. Вони можуть легко порівнювати ціни та вибирати найбільш вигідні варіанти, а також отримувати всю необхідну інформацію онлайн [37].

Інтеграція систем онлайн-покупки квитків на розважальні заходи, екскурсії та інші розваги дозволяє туристам заздалегідь спланувати свій відпочинок та забезпечити собі доступ до популярних атракцій без зайвих зусиль та втрати часу на місці.

Використання соціальних медіа стає необхідним елементом успішної стратегії маркетингу в сучасній туристичній галузі. Активна присутність у соціальних мережах дозволяє туристичним компаніям ефективно просувати свої послуги, залучати нових клієнтів та підтримувати відносини зі старими.

Однією з ключових переваг використання соціальних медіа є можливість залучення широкої аудиторії. Платформи, такі як Facebook, Instagram, Twitter та YouTube, мають мільйони активних користувачів з різних куточків світу. Це надає можливість туристичним компаніям досягати нових клієнтів та представляти свої послуги широкій аудиторії.

Завдяки соціальним мережам, компанії можуть розміщувати відгуки клієнтів та свідчення про задоволення від подорожей, що є потужним інструментом впливу на інших користувачів. Позитивні відгуки та рекомендації можуть значно підвищити довіру до бренду та стимулювати нові бронювання.

Важливою складовою успішного використання соціальних медіа є інтерактивне спілкування з аудиторією. Компанії можуть відповідати на запитання клієнтів, надавати консультації та взаємодіяти з ними у реальному часі. Це дозволяє побудувати сильні стосунки з клієнтами та забезпечити їхню задоволеність від обслуговування [21].

Використання соціальних медіа є важливим і ефективним інструментом для просування туристичних послуг, підвищення свідомості бренду та залучення нових клієнтів. Завдяки цим платформам, туристичні компанії можуть успішно конкурувати на ринку та забезпечувати задоволення своїх клієнтів.

Використання інструментів аналітики є ключовим елементом успішної стратегії маркетингу в сучасному туристичному бізнесі. Аналітичні дані дозволяють компаніям отримати глибоке розуміння ефективності їхніх маркетингових кампаній, відстежувати поведінку користувачів та вчасно коригувати стратегії просування.

Однією з основних переваг використання аналітики є можливість оцінки ефективності маркетингових кампаній. Завдяки інструментам аналітики, компанії можуть вимірювати ключові показники, такі як кількість переходів на сайт, конверсійність, витрати на привернення клієнтів та інші. Це дозволяє визначити, які кампанії приносять найбільший результат, і налаштувати бюджети маркетингу ефективніше.

Аналітика допомагає відстежувати поведінку користувачів на веб-сайті та в інших цифрових каналах. Збір та аналіз даних про взаємодію користувачів дозволяє зрозуміти їхні потреби, вподобання та попит на певні послуги. Це дозволяє компаніям персоналізувати свої маркетингові кампанії та пропозиції, що підвищує їх ефективність та задоволеність клієнтів.

Вона є важливим інструментом для постійного вдосконалення стратегій просування. Аналіз результатів дозволяє ідентифікувати слабкі місця та можливості для покращення, розробляти нові ідеї та експериментувати з різними підходами. Це допомагає компаніям залишатися конкурентоспроможними та адаптивними в змінному середовищі туристичної індустрії [40].

Використання інструментів аналітики в туристичному бізнесі є важливим елементом для досягнення успіху. Відстеження результатів маркетингових кампаній, аналіз поведінки користувачів та постійне вдосконалення стратегій

просування допомагають компаніям ефективно взаємодіяти зі своєю аудиторією та досягати своїх бізнес-цілей.

Онлайн-туристичні портали стали невід'ємною складовою сучасної туристичної індустрії, сприяючи просуванню регіонів та залученню нових відвідувачів. Співпраця з такими порталами відкриває безліч можливостей для просування місцевих туристичних об'єктів та послуг серед широкої аудиторії та допомагає залучати нових клієнтів.

Перш за все, онлайн-туристичні портали надають можливість розміщення детальної інформації про місцеві туристичні об'єкти, атракції, події та послуги. Це дозволяє потенційним відвідувачам ознайомитися з асортиментом та зручно обирати те, що їх цікавить, ще до прибуття на місце. Така доступність інформації сприяє збільшенню зацікавленості туристів у відвідуванні регіону.

Також, співпраця з онлайн-туристичними порталами дозволяє розмішувати відгуки та рекомендації від реальних клієнтів. Позитивні відгуки підвищують довіру до місцевих об'єктів та послуг, що може стимулювати прийняття рішення про відвідування регіону. Також важливою є можливість відповідати на відгуки та надавати додаткові відомості, що сприяє побудові позитивних взаємин з клієнтами.

Онлайн-туристичні портали часто пропонують різноманітні промоакції та спеціальні пропозиції для своїх користувачів. Співпраця з такими порталами дозволяє регіонам залучати нових клієнтів за допомогою знижок, акцій та спеціальних умов, що робить їх привабливішими для відвідувачів.

Співпраця з онлайн-туристичними порталами є важливим елементом стратегії маркетингу та просування для розвитку туризму в регіоні. Ці портали надають можливість широкому колу користувачів ознайомитися з асортиментом та зручно обирати те, що їх цікавить, що сприяє збільшенню популярності місцевих туристичних об'єктів та послуг [51].

Отже, використання інформаційних технологій у розвитку туристичного бізнесу стає все більш важливим фактором для привертання та задоволення потреб сучасних туристів. Провідні інновації у цій галузі дозволяють

підвищити доступність інформації, забезпечити зручність та швидкість обслуговування, а також оптимізувати маркетингові стратегії.

Створення веб-сайтів та мобільних додатків для туристичних потреб надає користувачам доступ до необхідної інформації про місця відпочинку, маршрути, готелі, ресторани та інші туристичні послуги у будь-який зручний час із будь-якого пристрою. Це полегшує процес планування подорожі та допомагає туристам знайти оптимальні варіанти для своєї подорожі.

Онлайн-бронювання та покупка послуг забезпечують зручність і швидкість у виборі та оплаті туристичних послуг, що сприяє покращенню досвіду подорожування та підвищує конкурентоспроможність бізнесу.

Активна присутність у соціальних медіа дозволяє туристичним компаніям залучати та зберігати клієнтів, розміщуючи відгуки, спілкуючись з аудиторією та проводячи маркетингові кампанії.

Аналітика та відстеження результатів дозволяють оцінити ефективність маркетингових стратегій та адаптувати їх у реальному часі для досягнення найкращих результатів.

Залучення транспортних компаній та онлайн-туристичних порталів дозволяє розширити можливості та зручність вибору для туристів, забезпечуючи їм широкий асортимент послуг та маршрутів.

Усі ці аспекти інформаційних технологій сприяють розвитку туристичного бізнесу, покращують якість обслуговування та роблять подорожі більш зручними та захоплюючими для туристів.

Висновок до розділу 2

У другому розділі розглянуто перспективи розвитку туризму та рекреації в Хмельницькій області. Було визначено, що ефективні стратегії просування та маркетингу туристичних маршрутів є ключовими для залучення більшої

кількості відвідувачів. Це включає активне використання соціальних медіа, участь у туристичних виставках та створення бренду регіону.

Подальший розвиток туристичної інфраструктури є невід'ємною частиною успішного туристичного сектора. Поліпшення готельних послуг, розширення мережі ресторанів і підвищення транспортної доступності сприятимуть комфорту туристів і підвищенню привабливості області.

Використання інформаційних технологій, таких як мобільні додатки, онлайн-платформи для бронювання та віртуальні тури, має значний потенціал для покращення туристичного досвіду. Ці технології дозволяють підвищити інформованість туристів про доступні послуги та визначні місця, що сприятиме зростанню кількості відвідувачів.

Таким чином, реалізація зазначених заходів сприятиме сталому розвитку туризму в Хмельницькій області, підвищуючи її конкурентоспроможність як туристичного напрямку та збільшуючи внесок у місцеву економіку.

РОЗДІЛ 3 ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ В РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ ТА РЕКРЕАЦІЇ В ХМЕЛЬНИЦЬКІЙ ОБЛАСТІ

3.1. Використання сучасних технологій у туристичній галузі

Сучасні технології мають величезний вплив на розвиток туризму та перетворюють спосіб, яким ми подорожуємо та спілкуємося у глобальному масштабі. Їхня роль і значення в туризмі стають все більш важливими, оскільки вони революціонізують способи планування подорожей, взаємодії з туристичними об'єктами та переживання подорожей.

Технології забезпечують значний комфорт та зручність для туристів. Від онлайн-бронювання готелів та квитків до використання мобільних додатків для навігації та пошуку місцевих атракцій, сучасні технології роблять процес подорожування більш швидким і ефективним.

Використання технологій розширює можливості для індивідуалізації та персоналізації туристичного досвіду. Від використання аналітичних інструментів для рекомендацій персоналізованих маршрутів до використання віртуальної реальності для створення унікальних екскурсійних вражень, технології дозволяють туристам насолоджуватися подорожами, які відповідають їхнім індивідуальним потребам та уподобанням [10].

Технології сприяють збереженню та просуванню культурного та природного надбання. Це може включати відтворення цифрових копій культурних пам'яток, що дозволяє туристам вивчати їхню історію та архітектуру навіть з віддаленої відстані, або використання додатків для екологічного моніторингу та збереження природного середовища.

Сучасні технології відкривають безліч нових можливостей для туристичної галузі, роблячи подорожі більш доступними, цікавими та ефективними. Їхня роль і значення продовжують зростати, і вони стають необхідним інструментом для успішного розвитку туризму у майбутньому.

В сучасному світі аналітика та штучний інтелект (ШІ) відіграють важливу роль у туризмі, прискорюючи розвиток галузі та підвищуючи якість обслуговування для туристів.

Аналітика дозволяє прогнозувати туристичні потоки та розробляти стратегії маркетингу та реклами, спрямовані на максимізацію використання туристичних ресурсів. За допомогою аналізу даних про попередній післятурпоїздочний фідбек, попит на конкретні об'єкти, погодні умови та інші фактори, туроператори та туристичні компанії можуть ефективно планувати свої маркетингові кампанії та ресурси.

Далі, штучний інтелект революціонує обслуговування та персоналізацію послуг для туристів. Автоматизовані системи можуть аналізувати та використовувати великі обсяги даних, щоб індивідуалізувати пропозиції для кожного туриста. Наприклад, системи рекомендацій можуть адаптувати пропозиції щодо готелів, ресторанів та екскурсій відповідно до особистих уподобань та історії подорожей туриста, що підвищує рівень задоволення від подорожі [7].

Застосування аналітики та штучного інтелекту в туризмі не лише полегшує життя туристів та покращує їхній досвід, а й допомагає туристичним компаніям оптимізувати свою діяльність та забезпечувати стабільний розвиток галузі. З часом, ці технології матимуть ще більший вплив на туризм, забезпечуючи більш ефективне та персоналізоване обслуговування для подорожуючих.

Штучний інтелект (ШІ) відіграє ключову роль у вдосконаленні обслуговування та персоналізації послуг для туристів, перетворюючи традиційний туризм на більш індивідуалізований та задовільний досвід для подорожуючих.

ШІ використовує алгоритми машинного навчання для аналізу великих обсягів даних про поведінку та уподобання туристів. На основі цього аналізу системи можуть надати індивідуалізовані рекомендації щодо готелів,

ресторанів, екскурсій та інших туристичних послуг, враховуючи конкретні уподобання та попередні відвідування.

ШІ допомагає туристичним компаніям автоматизувати процеси обробки замовлень, від бронювання готелів та квитків до організації транспорту та екскурсій. Це дозволяє підвищити ефективність та забезпечити швидше обслуговування для клієнтів.

Використання ШІ у вигляді чат-ботів та віртуальних помічників дозволяє туристам отримувати швидко та ефективну підтримку та консультації під час подорожі. Ці інтерактивні системи можуть відповідати на запитання, надавати поради та допомагати вирішувати проблеми в реальному часі.

ШІ може аналізувати дані про попередні подорожі та взаємодії туристів з платформами та додатками, щоб прогнозувати їхні майбутні потреби та звички. Це дозволяє туристичним компаніям адаптувати свої пропозиції та послуги до унікальних потреб кожного клієнта [3].

Штучний інтелект відкриває безліч можливостей для поліпшення туристичного досвіду та підвищення задоволення клієнтів. Інтеграція цих технологій у туристичний бізнес допомагає забезпечити більш ефективну та персоналізовану послугу, що відповідає сучасним вимогам та очікуванням подорожуючих.

Використання віртуальної реальності (VR) та розширеної реальності (AR) в туризмі відкриває нові можливості для туристичного досвіду, дозволяючи подорожуючим віртуально відвідати місця та події, які можуть бути важкодоступними або недосяжними в реальному житті.

Нижче розглянемо потенціал використання віртуальної реальності для віртуальних подорожей та відвідування музеїв:

VR дозволяє туристам відчувати себе в різних куточках світу, не виходячи зі зручності своїх домівок. Від віртуальних прогулянок в історичних містах до віртуального відвідування екзотичних природних місць, ці технології дозволяють подорожуючим відчувати атмосферу та красу місць, які вони мріють побачити [30].

Завдяки VR та AR туристи можуть відвідувати музеї та галереї, досліджуючи їхні експозиції та артефакти з будь-якого місця у світі. Вони можуть вивчати історію, культуру та мистецтво, дотикаючись до цікавих об'єктів та отримуючи інформацію від експертів у цій галузі.

VR та AR дозволяють створювати інтерактивні екскурсії з можливістю взаємодії з оточуючим середовищем. Туристи можуть взаємодіяти з віртуальними об'єктами, слухати аудіогіди та вивчати цікаві факти безпосередньо на місці події.

VR та AR використовуються для просування туристичних маршрутів, готелів та екскурсійних послуг. Інтерактивні віртуальні туристичні прогулянки та демонстрації можуть зацікавити потенційних туристів та спонукати їх до відвідування конкретних місць.

Використання віртуальної реальності та розширеної реальності в туризмі відкриває безліч можливостей для туристичної індустрії, надаючи туристам унікальні та захоплюючі досвіди та сприяючи просуванню регіонів та культурного спадку [14].

Розширена реальність (AR) - це технологія, яка дозволяє додавати віртуальні об'єкти та інформацію до реального оточення користувача, що відкриває безліч можливостей для покращення туристичного досвіду.

AR може бути використана для створення інтерактивних екскурсій, під час яких туристи можуть відкривати додаткову інформацію про місця, які вони відвідують. Наприклад, вони можуть сканувати QR-коди або мітки на пам'ятках та отримувати додаткові факти, історії або фото за допомогою AR-додатків на своїх смартфонах.

За допомогою AR технологій можна створювати віртуальні екскурсії, під час яких туристи можуть відчувати себе, ніби вони знаходяться на місці події, навіть якщо вони знаходяться далеко від нього. Це дозволяє їм досліджувати історичні місця, музеї, парки та інші туристичні об'єкти зручно зі свого смартфона або AR-окулярів [20].

AR може бути корисною для полегшення навігації туристів в невідомих місцях. Вони можуть використовувати AR-карти або навігаційні додатки, які відображають відповідні напрямки та орієнтири прямо на екрані їхнього пристрою.

AR може створювати унікальні можливості для взаємодії з історією та культурою місцевих спільнот. Туристи можуть переглядати віртуальні виставки, демонстрації або перформанси, які розкривають їхній культурний спадок та традиції.

Застосування розширеної реальності в туризмі відкриває нові можливості для залучення, освіти та розваг туристів, роблячи туристичний досвід більш цікавим, інтерактивним та запам'ятовуваним.

Отже, використання сучасних технологій у туристичній галузі стає все більш важливим і відкриває широкі можливості для покращення туристичного досвіду та залучення більшої кількості туристів. Сучасні технології, такі як віртуальна реальність, розширена реальність, штучний інтелект та аналітика дозволяють створювати інноваційні рішення для полегшення навігації, збагачення екскурсій, підвищення персоналізації та покращення обслуговування туристів.

Використання аналітики та штучного інтелекту дозволяє прогнозувати туристичні потоки, оптимізувати маркетингові стратегії та підвищувати рівень персоналізації послуг для кожного туриста. Віртуальна та розширена реальність відкривають нові можливості для віртуальних подорожей, відвідування музеїв та інтерактивних екскурсій. Ці технології допомагають туристам отримувати нові враження та сприяють розвитку туристичної галузі.

Загалом, сучасні технології перетворюють туризм на більш інноваційний, цікавий та доступний для всіх. Їх використання може покращити якість туристичного досвіду, зробити його більш захопливим та запам'ятовуваним, а також сприяти розвитку туристичного бізнесу та економіки в цілому.

3.2. Роль екологічності та сталого розвитку у привабленні туристів

Екологічний туризм, сталий розвиток та екотуризм - це поняття, які в сучасному світі отримали значний розгляд і визнання через зростаючу увагу до проблем збереження природних ресурсів та екологічної стійкості.

Екологічний туризм, який часто співпадає з поняттям екотуризму, полягає в подорожах до природних та екологічно чистих об'єктів, з метою підтримки та збереження природних ландшафтів, тваринного та рослинного світу. Ця форма туризму розвивається на основі принципів сталого розвитку, спрямованих на мінімізацію негативного впливу туризму на довкілля та забезпечення максимального користування ресурсами без їх вичерпання.

Сталий розвиток, в контексті туризму, означає забезпечення економічного зростання, соціальної справедливості та екологічної стійкості у всіх аспектах туристичної діяльності. Це враховує не лише екологічні аспекти, але й соціальні та економічні, забезпечуючи збалансований розвиток як самого туристичного сектору, так і місцевих спільнот, що ним користуються.

Взаємозв'язок між екологічністю та туризмом досить очевидний і суттєвий. Туризм, як галузь, нерозривно пов'язаний з довкіллям, оскільки туристи відвідують природні та культурні об'єкти, взаємодіючи з природою та місцевими спільнотами. З цієї причини важливо враховувати екологічні принципи у всіх аспектах туристичної діяльності, щоб забезпечити збереження природних ресурсів, збалансований розвиток місцевих громад та стійкий туристичний розвиток на майбутнє [4].

Екологічний туризм - це не лише форма відпочинку, а й екологічно свідомий спосіб подорожей, спрямований на збереження природи та культурної спадщини. Він поєднує в собі відпочинок на природі з відповідальним ставленням до навколишнього середовища та розвитку місцевих громад. Екологічний туризм стає все більш популярним у сучасному світі, оскільки споживачі все більше цінують сталість та бережливе відношення до природи.

Однією з ключових переваг екологічного туризму для туристів є можливість отримати нові враження та досвід, насолоджуючись природними красотами та культурною спадщиною. Відвідуючи екологічно чисті місцевості, туристи отримують можливість відпочити від міської суєти та насолодитися тишею та спокоєм природи. Крім того, екологічний туризм сприяє пізнавальним моментам, де туристи можуть дізнатися більше про місцеву культуру, традиції та спосіб життя місцевих жителів.

Для місцевих спільнот екологічний туризм є джерелом економічного зростання та розвитку. Створення нових робочих місць у сфері туризму, послуг та ремесел дозволяє місцевим жителям отримувати додатковий дохід. Крім того, екологічний туризм сприяє збереженню та популяризації місцевої культурної спадщини, зокрема традицій, ремесел та фольклору, що сприяє збереженню культурного різноманіття.

Для довкілля екологічний туризм є можливістю збереження природних ресурсів та зменшення негативного впливу людської діяльності на довкілля. Туристичні ініціативи, спрямовані на зменшення відходів та забруднення, сприяють збереженню біорізноманіття та підтримці екологічної стійкості територій, що відвідуються.

Успішні приклади впровадження сталого туризму свідчать про те, що збалансований підхід до туризму може приносити користь як місцевим громадам, так і довкіллю [18].

У регіоні Ф'юрланд у Норвегії був впроваджений проект «Екскурсійна мережа Ф'юрланду», яка об'єднує маршрути для пішоходів, велосипедистів та каноеїстів. Цей проект сприяє розвитку туризму у віддалених районах, де раніше було обмежений доступ до туристичних маршрутів. Він сприяє розвитку місцевої економіки та залученню інвестицій у туристичну інфраструктуру, зберігаючи природні ландшафти та знижуючи негативний вплив на довкілля.

Парк Ареналь у Коста-Ріці є прикладом успішного впровадження екологічного туризму. Парк пропонує відвідувачам різноманітні екскурсії та

пригодницькі активності, збалансовані з охороною природного середовища. Тут впроваджено екологічні підходи до будівництва готелів та інфраструктури, а також здійснюється екологічна освіта для відвідувачів.

У Новій Зеландії на Південному острові успішно впроваджено концепцію «зеленого туризму». Тут створені національні парки, які пропонують екотуристичні маршрути та програми з екологічною освітою. Країна також активно просуває збереження місцевої флори та фауни та використовує сталі практики в управлінні туризмом.

Банфський національний парк в Канаді славиться своїми прекрасними гірськими краєвидами та багатою флорою і фауною. Управління парком активно впроваджує екологічні стандарти та практики, зокрема, обмеження кількості відвідувачів, збереження природних ресурсів та освітні програми про охорону природи.

Швейцарія просуває сталий розвиток туризму у гірських регіонах, зокрема, шляхом збереження природних екосистем, розвитку екологічних гірських курортів та підтримки місцевих спільнот.

Ці приклади ілюструють різноманітність підходів та ініціатив у сфері сталого туризму та показують, як такі проекти можуть приносити користь як місцевим громадам, так і туристам, забезпечуючи збереження природи та культурної спадщини.

Успішне впровадження сталого туризму залежить від різноманітних факторів, які враховують інтереси всіх зацікавлених сторін - туристів, місцевих громад, підприємств та природи [9].

Наявність чіткого управлінського плану та стратегії, що спрямовані на збалансований розвиток туризму, є ключовим фактором успіху. Це включає в себе управління навантаженням на природні ресурси, контроль за забрудненням, збереженням культурної спадщини та сприянням місцевому розвитку.

Визначення стандартів сталого туризму та їх впровадження допомагають гарантувати якість послуг, зменшувати вплив на довкілля та забезпечувати економічну користь для місцевих громад.

Співпраця між урядовими органами, громадськими організаціями, бізнесом та іншими зацікавленими сторонами є важливою для сталого туризму. Це дозволяє об'єднати ресурси та знання для досягнення спільних цілей.

Важливо враховувати думку та інтереси місцевих жителів у розвитку туризму. Це включає забезпечення робочих місць, збереження традицій та культурного спадку, а також заохочення участі місцевих жителів у прийнятті рішень.

Забезпечення екологічної освіти для туристів та місцевих жителів сприяє збереженню природних ресурсів та довкілля. Це допомагає підвищити рівень свідомості та відповідальності при взаємодії з природою.

Успішне впровадження сталого туризму вимагає комплексного підходу та врахування різноманітних факторів. Взаємодія всіх зацікавлених сторін та врахування їхніх потреб і думок є ключем до досягнення сталого розвитку туризму [8].

В Хмельницькій області спостерігається ряд екологічних ініціатив, які впливають на розвиток туризму та приваблення туристів.

Однією з таких ініціатив є збереження та відновлення природних ландшафтів та біорізноманіття. Проекти з охорони лісів, річок та інших екосистем створюють сприятливі умови для розвитку екотуризму в області. Туристи цінують можливість спостерігати за дикою природою, а також брати участь у програмах екологічної освіти та відпочинку.

Ще однією важливою ініціативою є екологічне будівництво та модернізація інфраструктури з урахуванням енергоефективності та використання відновлювальних джерел енергії. Створення екологічно чистих готелів, ресторанів та інших об'єктів приваблює туристів, які цінують екологічно збалансований спосіб життя та відпочинку.

Додатковим стимулом для туризму є програми з впровадження екологічних технологій та практик серед місцевих підприємств, які надають туристичні послуги. Це може включати утилізацію відходів, енергоефективність та інші заходи, спрямовані на зменшення негативного впливу на довкілля.

Екологічні ініціативи в Хмельницькій області сприяють створенню стабільного та сталого туристичного розвитку, а також допомагають залучати увагу та інвестиції в туристичний сектор регіону [12].

Отже, екологічність та сталий розвиток стали ключовими пріоритетами у сучасному світі, і туризм не є винятком. Вплив екологічних ініціатив та практик сталого розвитку на туристичну галузь є значущим і багатограним.

Екологічність в туризмі сприяє збереженню та охороні природних ресурсів та біорізноманіття. Зменшення викидів CO₂, енергоефективність, використання відновлювальних джерел енергії та утилізація відходів допомагають зберігати навколишнє середовище та збалансувати вплив туризму на екосистеми.

Сталий розвиток сприяє підвищенню якості життя місцевих спільнот. Інвестиції в туристичні проекти, що дотримуються принципів сталого розвитку, можуть створювати нові робочі місця, підвищувати доходи та підтримувати традиційні галузі промисловості та ремесел.

Екологічно орієнтований туризм приваблює споживачів, які цінують сталість та екологічність. Туристи все більше усвідомлюють важливість природних ресурсів та дбайливого ставлення до навколишнього середовища. Такі подорожі можуть надати неповторний досвід та позитивні емоції, що викликають зростаючий попит на екотуризм.

Загалом, екологічність та сталий розвиток стали необхідними компонентами туристичної галузі. Їх впровадження сприяє збереженню природи, підвищенню якості життя місцевих спільнот та створенню привабливого туристичного продукту для сучасних мандруючих.

3.3. Інноваційні форми туризму та співпраця з місцевими громадами та підприємствами для створення новаторських туристичних продуктів

Одним із ключових етапів співпраці з місцевими громадами та підприємствами у створенні інноваційних туристичних продуктів є проведення спільних робочих сесій та фокус-груп. Ці формати обговорень відкривають можливість для творчої взаємодії, обміну ідеями та формуванням концепцій, які відповідають потребам та уподобанням різних стейкхолдерів.

Перш за все, робочі сесії та фокус-групи створюють унікальну атмосферу співпраці, де представники різних громад та бізнесу можуть обмінюватися досвідом, ідеями та перспективами. Вони надають можливість кожному учаснику внести свій внесок у процес формування нових туристичних продуктів та спільно виробити концепції, які відповідають потребам ринку та місцевих спільнот.

Такі заходи сприяють створенню ефективної комунікаційної платформи, де можуть обговорюватися не лише ідеї, але й поточні проблеми та можливі шляхи їх вирішення. Це сприяє побудові довіри та розумінню між усіма учасниками проекту, що є важливим фактором успіху колективної роботи.

Також, робочі сесії та фокус-групи дозволяють ефективно визначати ключові пріоритети та напрямки розвитку. За допомогою таких заходів можна ідентифікувати потреби та пріоритети місцевих громад, враховуючи їхні унікальні характеристики та ресурси [23].

Проведення спільних робочих сесій та фокус-груп є важливим інструментом для створення інноваційних туристичних продуктів, сприяючи залученню різноманітних стейкхолдерів, ефективній комунікації та визначенню пріоритетів розвитку.

Підтримка місцевих громад та підприємств у реалізації їх ініціатив з розвитку туризму є важливим елементом створення сталої туристичної галузі, яка сприяє економічному зростанню, збереженню культурної спадщини та

підвищенню якості життя місцевого населення. Ця підтримка може бути надана різними способами, включаючи консультації, фінансову підтримку та навчальні програми.

Надання консультацій є ключовим елементом підтримки місцевих громад та підприємств у розвитку туризму. Це може включати консультування з питань розробки туристичних продуктів, маркетингу та просування, планування інфраструктури та послуг, а також управління туристичними проектами. Ці консультації допомагають місцевим громадам та підприємствам зрозуміти потенціал їхніх ресурсів та здійснити успішні ініціативи з розвитку туризму.

Фінансова підтримка грає важливу роль у стимулюванні розвитку туризму на місцевому рівні. Це може включати надання грантів, субсидій, кредитів або інших видів фінансової допомоги для реалізації туристичних проектів, будівництва інфраструктури, організації заходів та подій. Ця підтримка дозволяє місцевим громадам та підприємствам здійснити інвестиції в розвиток туризму та збільшити їхню конкурентоспроможність на ринку [47].

Навчальні програми можуть сприяти підвищенню професійних навичок та компетентності місцевих громад та підприємств у галузі туризму. Це може включати тренінги, семінари, воркшопи та інші форми навчання з питань управління туристичним бізнесом, маркетингу, обслуговування клієнтів, сталого розвитку та екологічності. Навчальні програми допомагають підвищити якість обслуговування та залучення туристів, а також сприяють створенню сприятливого середовища для розвитку туристичного бізнесу на місцевому рівні.

Сприяння впровадженню інноваційних підходів та технологій у туристичні проекти місцевих громад та підприємств відіграє важливу роль у створенні конкурентоспроможної туристичної індустрії та забезпеченні сталого розвитку регіонів. Інновації у туризмі можуть охоплювати різні аспекти, від впровадження нових технологій та досвіду в галузі гостьового обслуговування до розробки новаторських туристичних продуктів та маршрутів.

Одним з ключових напрямків є використання інформаційних технологій у туризмі. Це може включати створення мобільних додатків для туристів з інтерактивною картою місцевості, інформацією про цікаві місця, події та послуги, а також онлайн-бронювання готелів, екскурсій та інших послуг. Ці технології дозволяють туристам зручно планувати свою подорож та забезпечують місцевим підприємствам ефективний інструмент просування та продажу своїх послуг.

Крім того, інновації можуть стосуватися розвитку нових форм туризму. Наприклад, це може бути впровадження екотуризму, агротуризму, культурного туризму або спортивного туризму. Ці нові напрямки привертають увагу туристів, які шукають незвичайні враження та бажають долучитися до активних відпочинкових програм.

Сприяння впровадженню інноваційних підходів може також включати підтримку стартапів та малого підприємництва в галузі туризму. Це може бути здійснено за допомогою фінансової підтримки, навчання та консультацій з питань розвитку бізнесу та маркетингу.

Сприяння впровадженню інноваційних підходів та технологій у туристичні проекти місцевих громад та підприємств є важливим чинником розвитку туризму та сталого зростання економіки регіонів. Впровадження новаторських ідей та підходів дозволяє привернути більше туристів, створити нові робочі місця та підвищити конкурентоспроможність регіону на туристичному ринку [36].

Інновації в туризмі є ключовим елементом розвитку цієї галузі, оскільки вони дозволяють привернути нових туристів, забезпечити незабутні враження та стимулювати економічний зріст. Інноваційні форми туризму відображають сучасні потреби та уподобання туристів, а також враховують зміни в суспільстві та технологічний прогрес.

Однією з інноваційних форм туризму є екологічний туризм, який активно розвивається в останні роки. Екологічний туризм спрямований на збереження природного середовища та екосистем, а також на взаємодію туристів з

природними та культурними ресурсами без їхнього впливу на довкілля. Цей вид туризму передбачає відвідування національних парків, заповідників, екологічних маршрутів та участь у програмах з охорони природи.

Ще однією інноваційною формою туризму є культурний туризм, спрямований на вивчення культурного та історичного спадку різних регіонів. Туристи мають можливість відвідати музеї, галереї, історичні пам'ятки, а також брати участь у фольклорних заходах, фестивалях та інших культурних подіях. Культурний туризм сприяє збереженню та відновленню культурної спадщини, а також сприяє взаєморозумінню між різними культурами.

Також серед інноваційних форм туризму можна виділити спортивний туризм, який включає в себе активний відпочинок та заняття різними видами спорту під час подорожі. Це може бути велосипедний туризм, гірський туризм, водний туризм та інші види активного відпочинку. Спортивний туризм привертає туристів, які цінують активний спосіб життя та бажають отримати нові враження від природи та фізичної активності [19].

Інноваційні форми туризму відіграють важливу роль у розвитку туристичної галузі, привертаючи різноманітні категорії туристів та забезпечуючи стале зростання туристичної активності. Ці форми туризму сприяють збереженню природи та культурної спадщини, стимулюють економічний розвиток регіонів та сприяють розбудові позитивного іміджу туристичного напрямку.

Інноваційні підходи до розвитку рекреації в області можуть стати ключовим фактором у залученні туристів та підвищенні конкурентоспроможності регіону.

Розглянемо деякі ідеї та підходи, які можна врахувати:

- об'єднання різноманітних рекреаційних об'єктів, включаючи бази відпочинку, пляжі, парки розваг та інші, у спільні кластери. Це дозволить створити комплексні пропозиції для відвідувачів і забезпечити більш ефективне використання ресурсів.

- створення екологічних маршрутів для піших та велосипедних прогулянок, організація еко-туристичних маршрутів до природних заповідників та лісових масивів, а також пропаганда еко-відпочинку на природі.
- розробка мобільних додатків та онлайн-платформ для бронювання рекреаційних послуг, інтерактивних карт та гідів для туристів, а також віртуальних туристичних прогулянок.
- розвиток унікальних об'єктів рекреації, таких як тематичні парки, аквапарки, екстримальні атракціони, що привертають різноманітні категорії відпочиваючих.
- організація та просування рекреаційних маршрутів, спрямованих на відкриття нових, менш відомих об'єктів відпочинку, що може зацікавити туристів, які шукають незвичайні та унікальні враження.
- створення спеціалізованих майданчиків для спортивних ігор, зон для пікніків та барбекю, велосипедних маршрутів, а також спортивних комплексів.

Ці інноваційні підходи можуть сприяти розвитку рекреаційної галузі в області, залучити нових туристів та забезпечити стаке зростання туристичного потенціалу регіону.

Отже, співпраця з місцевими громадами та підприємствами для створення новаторських туристичних продуктів може сприяти розвитку туризму в Хмельницькій області, підвищенню доходів та покращанню якості життя місцевих жителів.

Висновок до розділу 3

У третьому розділі проаналізовано інноваційні підходи в розвитку туризму та рекреації в Хмельницькій області. Використання сучасних

технологій, таких як віртуальна та доповнена реальність, електронні квитки та мобільні додатки, сприяє підвищенню ефективності туристичної галузі та покращенню вражень відвідувачів.

Екологічність та сталий розвиток відіграють ключову роль у привабленні туристів, які все більше орієнтуються на збереження природних ресурсів та екологічно чистий відпочинок. Впровадження принципів сталого розвитку та екологічних практик дозволяє не лише зберігати природну спадщину, але й підвищувати привабливість регіону для еко-туристів.

Інноваційні форми туризму, такі як агротуризм, гастротуризм та активний відпочинок, а також співпраця з місцевими громадами та підприємствами, сприяють створенню новаторських туристичних продуктів. Це не тільки підвищує різноманітність туристичних пропозицій, але й підтримує місцеву економіку та збагачує культурний досвід туристів.

Таким чином, інноваційні підходи в розвитку туризму та рекреації є ключовими для підвищення конкурентоспроможності Хмельницької області на туристичному ринку, сприяючи її сталому розвитку та економічному зростанню.

ВИСНОВОК

Хмельницька область, заснована на багатій історії та природних багатствах, має значний потенціал у сфері туризму та рекреації.

1. Проведене дослідження туристично-рекреаційного потенціалу Хмельницької області дозволило зробити важливі висновки щодо наявності та якості об'єктів, які можуть привабити туристів. Насамперед, варто відзначити різноманітність та якість готелів. Наприклад, «Арена», «Plaza», «Ситий Ковбой», які пропонують комфортне проживання та високий рівень сервісу, а також «Le Каприз», «Амстердам», «Вовча хижка», «Готель Поділля» у Хмельницькому, зі зручним розташуванням та сучасними умовами.

Optima Collection, RATUSHA craft rooms, Kleopatra Hotel, Taras Bulba0, Boutique Hotel Deluxe – ці готелі у Кам'янець-Подільському запрошують гостей на неповторну подорож у світ комфорту та розкоші. Готелі «Hotel' Sluch», «Готель SN» та «ПП МОТЕЛЬ ФІЄСТА» розташовані у місті Старокостянтинів і пропонують різні варіанти для комфортного перебування. «Hotel' Tsentral'nyu», «Готель Асторія Шепетівка», «Мотель ОК» - ці готелі та мотель у Шепетівці, пропонують зручне розташування та різноманітність зручностей, включаючи безкоштовне паркування. Гостель «Горинь», «Атлант отель», «Maestro» - ці готелі у Нетішині, пропонують безкоштовний Wi-Fi та різні рівні комфорту та послуг.

Щодо ресторанів, варто відзначити «Ресторація Шпігеля», «Restaurant AMOUR» «BEEF & CAKE», «Familiya», «Сад на Європейській», «Цукерня Потоцьких» у Хмельницькому, де гостям пропонують вишукані страви та атмосферу розкоші, а також «Frant», «Loft 26», «Meni Bi Mnyasa» у Кам'янець-Подільському, де можна скуштувати традиційну українську кухню.

У сфері музеїв варто відзначити, державний історико-культурний заповідник «Межибіж» розташований у смт. Меджибіж Летичівського району Хмельницької області. Це унікальне місце зберігає в собі давню історію та культурні цінності регіону. Екскурсії у заповіднику дозволяють відвідувачам

побачити стародавні фортеці, храми та інші архітектурні пам'ятки, а також дізнатися про цікаві події минулого, пов'язані з цим місцем.

Також, державний історико-культурний заповідник «Самчики» розташований у Старокостянтинівському районі Хмельницької області славиться своєю природою та архітектурою. Відвідувачі можуть насолодитися красою мальовничих місць та дослідити історичні пам'ятки, які зберігаються тут з давніх часів.

Обласний краєзнавчий музей розташований у місті Хмельницькому. Це один з найбільших музеїв області, який пропонує відвідувачам цікаві експозиції про історію, культуру та традиції Хмельниччини. Екскурсії в музеї допомагають відвідувачам краще зрозуміти багату спадщину цього регіону.

Ботанічний сад Хмельницького національного університету, Дендропарк «Поділля», Заріччя (парк), Острів кохання, Парк імені Івана Франка, Парк культури і відпочинку імені Михайла Чекмана, Сквер імені Тараса Шевченка – ці парки пропонують відвідувачам можливість насолоджуватися красою природи, проводити час на свіжому повітрі та відпочивати в затишній атмосфері, а також насичені різноманітними розвагами та розважальними заходами.

Хмельницька область має значний потенціал для розвитку туризму завдяки різноманітним об'єктам, які можуть привабити туристів своєю якістю та унікальністю. Однак, для досягнення повного розвитку туристичної галузі необхідно подальше вдосконалення та розширення інфраструктури, а також активна маркетингова діяльність для просування області як привабливого туристичного напрямку.

2. Під час дослідження природних крас та історично-культурних пам'яток Хмельницької області було виявлено значний потенціал для розвитку туризму. Природні ландшафти, які включають в себе мальовничі пейзажі, річки та ліси, створюють ідеальні умови для активного відпочинку, екотуризму та відвідування курортів. Історичні та культурні пам'ятки, такі як середньовічні

замки, старовинні церкви, музеї та археологічні пам'ятки, привертають увагу туристів до багатой історії та культурної спадщини регіону.

Наприклад, Кам'янець-Подільська фортеця, що датується XIII-XVII століттями, вражає своєю величиною та архітектурою, приваблюючи туристів з усього світу. Старокостянтинівський замок є одним з найвизначніших історичних об'єктів Хмельницької області. Він розташований в місті Старокостянтинів, яке відоме своєю багатою історією та архітектурним спадщиною. Замок був побудований у XV-XVI століттях і відіграв важливу оборонну роль у середньовіччі. Також, Державний історико-культурний заповідник «Межибіж» та інші музеї області, які присвячені багатій історії та культурному розвитку регіону, створюють унікальні можливості для пізнавального туризму та вивчення культурних традицій.

Регіон має значний потенціал для розвитку туризму завдяки своїм природним красам і культурній спадщині, які можуть привертати туристів з різних країн та надихати на нові враження та дослідження.

3. Після дослідження туристично-рекреаційного потенціалу Хмельницької області та розробки конкретних стратегій і заходів для його просування, ми виділили наступні:

- необхідно активно впроваджувати маркетингові стратегії, спрямовані на просування туристичних маршрутів області. Це включає в себе рекламні кампанії, участь у туристичних виставках та ярмарках, розвиток інтернет-презентацій та соціальних медіа.
- розвиток туристичної інфраструктури є ключовим аспектом приваблення туристів. Область повинна інвестувати у будівництво та покращення готелів, ресторанів, транспортної доступності та інших послуг для зручного перебування та розваг відвідувачів.
- використання інформаційних технологій, таких як мобільні додатки, веб-сайти та онлайн-бронювання, допоможе забезпечити зручність та доступність інформації для туристів та подорожуючих.

- важливо також залучати місцеві громади та підприємства до співпраці у створенні та просуванні туристичних продуктів. Це дозволить розвивати новаторські туристичні пропозиції та збільшувати рівень задоволення від відвідування області.

В цілому, розробка та впровадження конкретних стратегій просування туристичного потенціалу Хмельницької області має великий потенціал для залучення нових відвідувачів, підвищення туристичного попиту та збільшення прибутків туристичної індустрії в регіоні.

4. Розвиток туризму в Хмельницькій області може призвести до ряду значних економічних переваг. Збільшення туристичного попиту сприятиме зростанню обсягів туристичного бізнесу в області. Збільшення потоку відвідувачів вимагатиме розширення готельних мереж, ресторанних закладів, а також інших послуг, які використовуються туристами. Це, в свою чергу, призведе до зростання кількості робочих місць у сфері гостинності та туризму.

Розвиток туризму може стати приводом для залучення інвестицій. Інвестори можуть бачити перспективи у відкритті нових готельних комплексів, ресторанів, розважальних закладів та інших туристичних об'єктів. Це сприятиме не лише розвитку туристичної інфраструктури, а й створенню нових робочих місць у будівництві та інших супутніх сферах.

Також, розвиток туризму може сприяти стимулюванню розвитку малих і середніх підприємств. Збільшення туристичного потоку може стати приводом для відкриття нових магазинів, сувенірних крамниць, ремесельницьких майстерень та інших підприємств, які можуть надавати послуги та товари для туристів.

Отже, розвиток туризму в Хмельницькій області має потенціал стати сильним стимулом для економічного зростання, залучення інвестицій та створення нових робочих місць у регіоні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексєєва Ю.В. Державне регулювання соціального туризму в Україні. Зб. наук. пр. НАДУ. 2009. С. 182–191.
2. Бажєнова С.Е. Сучасний стан туристичної галузі в Хмельницькій області. Вісн. Кам'янець-Подільського нац. ун-ту ім. І. Огієнка. Економічні науки. 2013. Вип. 8. С. 314-315.
3. Бейдик О.О. Рекреаційно–туристські ресурси України: Методологія та методи аналізу, термінологія, районування: Монографія. Київ.: Видавничо–поліграфічний центр «Київський університет», 2007. 395 с.
4. Брижак П.М. Сільський туризм Буковини. Стан та перспективирозвитку. Оздоровчі ресурси Карпат і прилеглих регіонів. Чернівці, 2005. С.143–145.
5. Васильєв В. Сільський зелений туризм або відпочинок у селі. Туризм сільський зелений: науково–популярний журнал. 2006. 63 с.
6. Гетьман В. Основні завдання і проблеми розвитку екотуризму в національних природних парках і біосферних заповідниках України. Краєзнавство. Географія. Туризм. 2005. С. 4–8.
7. Гетьман В.І. Екотуризм чи екологічний туризм: теорія і реальність. Рідна природа. 2010. № 3. С. 24–29.
8. Гетьман В.І. Концептуальні питання екотуризму в контексті збереження ландшафтного різноманіття. Рідна природа. 2007. С. 34- 35
9. Гловацька В.В. Сільський зелений туризм: сутність, функції, основні організації: Про розвиток зеленого туризму (СЗТ) в Україні. Економіка АПК. 2006. №10. С. 148–155.
10. Глядіна М.В. Зарубіжний та вітчизняний досвід розвитку екологічного туризму. II міжнародний конгрес «Інформатизація рекреаційної і туристичної діяльності: перспективи культурного та економічного розвитку. Трускавець, 2008. С. 190–193.

11.Горішевський П. Сільський зелений туризм: організація надання послуг гостинності. Івано- Франківськ: Місто НВ, 2005. С. 9–13. 71

12.Горішевській П.А. Сільський зелений туризм: організація надання послуг гостинності: Навчальний посібник. – Івано–Франковск: Місто НВ, 2006. 148с.

13.Гуменюк О.В. Розвиток туризму в Хмельницькій області як складова характеристика міжнародного бізнесу регіону. Актуальні проблеми розвитку рекреаційного бізнесу в Україні та підвищення його конкурентоспроможності. 2014. С. 27.

14.Дишлюк Н.І. Туризм як складова управління комплексним розвитком сільських територій. Проблеми удосконалення управління в сучасних умовах ПДАТУ. 2008. С 63–67.

15.Ігнатенко М.Г. Питання розвитку рекреації півдня України. Краєзнавство і туризм: освіта, виховання, стиль життя: матеріали міжнар. наук.–практ. конф. Київ. Реформа, 2008. С. 118–119.

16.Кифяк В.Ф. Організація туристичної діяльності в Україні: навч. посіб. / В Ф. Кифяк. – Чернівці: Зелена Буковина. 2005. 312 с.

17.Косенко В.М. Трансформація організаційної структури функціонування сільського зеленого туризму. Матеріали конференції "Відпочинок в сільській місцевості в Україні в ХХІ столітті: проблеми та перспективи". Переяслав - Хмельницький, 2000. - С. 30 - 32.

18.Костриця М.М. Сільський туризм: теорія, методологія, практика.: Монографія. Житомир: ЖДТУ, 2006. 196с.

19.Костюк О.М. Туристичні ресурси і розробка туру Хмельницькою областю [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tourismbook.com/books/book-42/chapter-1451/>

20.Липчук Н.В. Чинники розвитку агротуризму. Вісник ДІТБ. – 2009. № 9. С. 206–208.

21.Лужанська Т.Ю. Сільський туризм: історія, сьогодення та перспективи: Навчальний посібник. За редакцією д.г.н., проф. 2008. 385 с.

22.Любіцева О.О. Розвиток екологічного туризму в Україні. Економічна та соціальна географія: Наук. зб. Київ. 2004. С. 189–196.

23.Малиновський В.Я. Словник термінів і понять з державного управління. Київ. Атака. 2005. 240 с. 72

24.Мальська М. Менеджмент туризму. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2002. С.139–161.

25.Мальська М., Худо В., Цибух В. Основи туристичного бізнесу: Навч. посіб. Вид. центр ЛНУ, 2003. 295 с.

26.Мальська М.Я. Основи туристичного бізнесу : навч. посіб. Київ. Центр навч. літ-ри, 2004. С. 67.

27.Матеріали першого Міжнародного науково–практичного семінару Аграрний екологічний туризм в країнах Центральної і Східної Європи // Збірник доповідей. – Стрий: ТОВ “УКРПОЛ”, 2004.

28.Осипчук Н. Зелений туризм. Соціальна політика. Київ.: Атака. 2005.129 с. 25.

29.Панченко Т.Ф. Актуальні аспекти організації сільського туризму (огляд проблем та деякі рекомендації). Туристично-краєзнавчі дослідження. Випуск 3. Київ. ЧП Ільченко, 2000.

30.Перспективи розвитку туризму Хмельницької області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://tourism-book.com/books/book42/chapter-1451/>

31.Перспективи розвитку туризму Хмельницької області [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://tourism-book.com/books/book-42/chapter-1451/>.

32.Природа Хмельницької області / За ред. К. І. Геренчука. Львів : Вища школа, 1980. 152 с.

33.Природно-заповідний фонд Хмельниччини становить майже 15% території області [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://vsim.ua/Podii/prirodno-zapovidniy-fondhmelnichchini-stanovit-mayzhe-15-teritoriyi--69524.html>.

34. Про затвердження державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2007 р. № 1158. Офіційний вісник України. 2007. № 73. С. 7.

35. Про заходи щодо розвитку туризму і курортів в Україні: Указ Президента України від 21 лютого 2007 року № 136. Урядовий кур'єр. – 2007. – № 37.

36. Про особисте селянське господарство: Закон України від 15 травня 2003 року № 742–IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 29. С. 232.

37. Про туризм: Закон України від 15 вересня 1995 року № 324/95-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1995. № 31. Ст. 241.

38. Програма розвитку туризму в Хмельницькій області на 2013– 2015 роки. Затверджено Рішенням обласної ради від 19 червня 2013 року.

39. Регіональний вимір рекреаційно–туристичної діяльності. за ред. В.Ф.Семенова. Одеса: Оптимум, 2008. 201 с.

40. Розвиток туристичного бізнесу регіону : [навч. посіб.]. за ред. І.М. Школи. Чернівці. Книги – XXI. 2007. 292 с.

41. Рутинський М.Й. Сільський туризм: навч. посіб. Київ. Знання, 2006. 271 с.

42. Серебряй В. Екологічний туризм – ключ до сталого розвитку. Краєзнавство. Географія. Туризм. 2005. №35. С.1–3.

43. Смаль В.В. Світовий досвід розвитку екологічного туризму. Український географічний журнал. 2005. №4. С. 58– 64.

44. Суспільно–географічні проблеми розвитку продуктивних сел / за ред. Я.Б. Олійника. Київ.: Ніка–Центр, 2008. 195 с.

45. Танасійчук О. Ю. Особливості природної складової рекреаційного комплексу Хмельниччини. 2014. С. 790–798.

46. Танасійчук О.Ю. Особливості природної складової рекреаційного комплексу Хмельниччини. Геополітика и екогеодинаміка регіонів. 2014. Т. 10., вип. 2. С. 790-798.

47. Хлоп'як С.В. Екологічний туризм: зарубіжний досвід організації та передумови розвитку в Україні. II Міжнародний конгрес: Інформатизація рекреаційної та туристичної діяльності. Трускавець. 2006. С. 199–202.

48. Хмельниччина туристична : історико-культурні, природногеографічні та економічні аспекти розвитку : [колективна монографія] / за ред. С.А. Копилова (гол. ред.), С.Е. Баженової (наук. ред.)]. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський нац. ун-т ім. І. Огієнка, 2015. Розд. 7. С. 120-149.

49. Цвид Н.В. Зелений туризм як найбільш перспективний і екологічно безпечний аспект розвитку приватного підприємництва на Волині. Вісник. Харків. 2005. С. 216–221.

50. Черчик Л. М. Оцінка сучасного стану та перспектив розвитку рекреаційного природокористування в Україні. Актуальні проблеми економіки. 2008. № 6. С. 186.

51. Черчик Л. М. Оцінка сучасного стану та перспектив розвитку рекреаційного природокористування в Україні. Актуальні проблеми економіки. 2008. № 6. С. 180–186.

52. Rural Tourism and Recreation: Principles to Practice/ Ed. by L. Roberts, D. Hall. – Edinburgh: Scottish Agricultural College, 2001. – 272 p

ДОДАТКИ

Додаток А

Старокостянтинівський замок

Оборонна вежа в місті Старокостянтинів

Додаток В

Залишки старовинного млина в місті Старокостянтинів

Палацово-парковий ансамбль «Самчики»

Додаток Д

Меджибівський замок

Кам'янець-Подільська фортеця

Бакота

Вітряк-музей у Клепачах

Додаток И

Свято-Троїцький монастир

Додаток К

Маєток у Кривчику